

Nakladnički poduhvat Ivana Kazimira Ostojića u Donjoj Tuzli početkom 20. stoljeća

Četvorica pjesničke braće Ostojića iz Povalja na otoku Braču nesvakidašnja su pojava u povijesti hrvatske književnosti, no književnopovijesni pregledi i historiografska istraživanja dosad su ih se dotaknula tek rubno u nekoliko slučajeva. U središtu pozornosti ovoga istraživanja jest Ivan Kazimir Ostojić i upečatljiva nakladnička djelatnost koje se altruistički prihvatio u Donjoj Tuzli početkom 20. stoljeća. Ostojić se kao pravnik pjesničkog nagnuća aktivirao u komanditnom društvu N. Pissenbergera i J. Schnürmachera gdje je na svoju inicijativu i o svom trošku pokrenuo tiskanje knjiga hrvatskih književnika koji su teško pronalazili nakladnike za svoje rukopise. Tiskana su djela brojnih autora, od kojih su mnogi bili u prijateljstvu s njime ili s njegovom braćom, poput Ante Tresića Pavičića i Ante Petravića. Koristeći se objavljenim uspomnama braće Ostojića, obimnom korespondencijom sačuvanom uglavnom u ostavštinama Ante Tresića Pavičića i Ante Petravića te brojnim drugim izvorima, autor rasvjetljuje i analizira okolnosti i detalje tiskanja pojedinih književnih djela u sklopu Ostojićeva nakladničkog poduhvata. U ta djela ubrajaju se i ona proizašla iz pera braće Ostojića pa ti aspekti rada funkcioniraju kao dijelovi skice za kolektivnu biografiju ove pjesničke braće. U članku se iznose nepoznate pojedinosti o dobro poznatim književnicima i djelima poput Kranjčevića i njegovih Trzaja. Ispreplićući više istraživačkih pristupa autor rekonstruira popis naslova koji su zahvaljujući Ivanu Kazimiru Ostojiću objavljeni u Donjoj Tuzli dok njegov nakladnički poduhvat s obilježjem mecenatstva nije zamro uslijed financijske neodrživosti.

Ključne riječi: Ivan Kazimir Ostojić, nakladništvo, Tuzla, Ante Petravić, Ante Tresić Pavičić, Dinko Politeo, Silvije Strahimir Kranjčević

Uvod

U jednom članku prigodničarske naravi Kerubin Šegvić napisao je 1939. godine da je sintagma *braća Ostojić* kroz nekoliko desetljeća u hrvatskoj književnosti zvučala kao

braća Goncourt u francuskoj.¹ Šegvićevoj slikovitoj usporedbi može se pridodati kako je fenomen braće pjesnikâ u slučaju Ostojićâ još neuobičajenija pojava od djelovanja Edmonda i Julesa de Goncourta jer su bila čak četiri brata Ostojića, i sva su se četvorica – u većoj ili manjoj mjeri – bavila književnim radom. Međutim, sintagma *braća Ostojić* s protekom vremena izgubila je životnost i postupno pala u zaborav, ostavši uglavnom izvan fokusa znanstvenog i stručnog interesa. Da je tomu tako, svjedoče najnovije sinteze o povijesti hrvatske književnosti. Nakon Slavka Ježića koji je 1944. ovlaš popisao trojicu braće s nepotpunim navođenjem objavljenih im zbirki, tek Miroslav Šicel u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti* posvećuje nekoliko redaka Mati, Ivanu Kazimiru i Nikoli Ostojiću, trojici braće pjesnika s Brača, propustivši spomenuti četvrtog brata Antuna, koji se, ruku na srce, književnošću bavio neznatno, ne objavivši pritom ni jednu pjesničku zbirku.²

Poezija je tek zajednički nazivnik širokom rasponu djelovanja četvorice braće. S obzirom na opseg interesa, dinamiku životnih puteva i konkretna postignuća na različitim poljima, njihovi životi i djela mogu se analizirati iz kulturne i političke, književne i književnopovijesne te etnološko-folklorističke perspektive. Usprkos tomu, o njihovim životima, pregnućima i ostavštini do danas nije provedeno sustavno znanstveno istraživanje širega obuhvata. Imajući u fokusu druge teme, pojedini istraživači rubno su, možda i nesvjesno, otvarali vrata velikoj temi o braći Ostojićima. Slijedom nekoliko pisama iz arhive don Frane Bulića, objavio je akademik Cvito Fisković rad u kojemu je dijelom rasvijetlio njihovu ulogu u pokretanju časopisa *Novi vek*. Taj se dalmatinski književni list ponajprije veže uz ime književnika Ante Tresića Pavičića i bliskog mu tadašnjeg suradnika Kerubina Šegvića, iako su časopisu na samom začetku u financijsko-logističkom smislu zamašan vjetar u jedra dali Nikola i Mato Ostojić.³ Olinko Delorko u radu *Narodne pjesme otoka Brača* obilato se koristio zbirkom narodnih umotvorina Mate Ostojića koja se i danas čuva među rukopisnim zbirkama *Matice hrvatske* u arhivi *Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*. Delorko Ostojićevu rukopisnu zbirku smatra jednim od najvrjednijih zbornika hrvatske usmene književnosti. Živopisno opisuje kako se u trenutku upoznavanja s njom osjećao kao John Keats kad je došao u dodir s Homerom.⁴ Ispravno upozorivši na nedostatak biografskih podataka o Mati Ostojiću, Delorko preuzima štire zapise o braći pjesnicima koristeći se među ostalim stranicama Vrsalovićeve sinteze *Povijest otoka Brača*.⁵ Najnoviji iskorak u smjeru poznavanja biografije braće Ostojića napravio je njihov sumještanin i mlađi suvremenik, umirovljeni admiral Marijo Ostojić (Petrov) koji je u sklopu *Povaljskog zbornika* napisao tematski cjelovit, no površan rad, sastavljen na temelju usmene preda-

1 Kerubin Šegvić, „Prigodom 70-godišnjice Nikole Ostojića“, *Hrvatska straža*, 29. travnja 1939.

2 Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti*, sv. 2 *Realizam* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2004), 57.

3 Cvito Fisković, *Izabrani spisi* (Split: Marjan tisak, 2009), 413-425.

4 Olinko Delorko, „Narodne pjesme otoka Brača“, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 11/12, br. 1 (1975): 171-175.

5 Dasen Vrsalović, *Povijest otoka Brača*, 2. izd. (Zagreb: Graphis, 2003), 322-325.

je i kompilacijom iz memoarskih i obljetničarskih novinskih tekstova. Njegov članak donosi mnoštvo podataka o braći Ostojićima, ali historiografska upotrebljivost ostala mu je ograničena izostankom znanstvenog aparata.

Izvorna građa u obliku korespondencije pohranjena u ostavštini književnog kritičara don Ante Petravića u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu (SVKST) te u ostavštinama književnika i političara Ante Tresića Pavičića u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu (HR-HDA) i Državnom arhivu u Splitu (HR-DAST) bibliografska je okosnica ovoga rada. Uz arhivsku građu obilato su korišteni članci u periodici, uključujući fragmentarno objavljene uspomene Ivana i Nikole Ostojića. Unatoč potrebi za cjelovitom studijom o životu i djelu povaljske braće Ostojića, zasad će se ovim radom analizirati samo jedna književnopovijesna epizoda iz njihova života: književni počeci i vrijedan nakladnički poduhvat Ivana Kazimira Ostojića u Donjoj Tuzli početkom 20. stoljeća, s posebnim naglaskom na objavljena djela zapaženijih autora poput Silvija Strahimira Kranjčevića i njegove zbirke pjesama *Trzaji*.

Ivan Kazimir Ostojić i njegovi književni počeci

Ivan Ostojić rođen je 1863. u Povljima na otoku Braču u posjedničkoj i trgovačkoj obitelji. Njegov otac Petar pripadao je sloju samonikle pučke inteligencije koja se racionalnim gospodarskim investicijama izdigla iz rudimenata bračkog komunalnog društva. Pripadao je prvoj generaciji dalmatinskih preporoditelja stoga je djecu odgojio u narodnom duhu. U kući Petra Ostojića našlo se literature koja je privukla njegove sinove knjizi, a bio je dovoljno imućan da Ivana, kao i njegovu braću Antuna, Matu i Nikolu, pošalje na školovanje u grad.

Tako je, nakon završene osnovne škole na Braču, Ivan Ostojić 1875. pošao na školovanje u Split, gdje je završio gimnaziju. U Ivanovu razredu našla su se još dvojica mladića iz bračkih Povalja s istim imenom i prezimenom. Taj podatak ne treba čuditi ako se uzme u obzir da su Ostojići od postanka naselja najrazgranatija povaljska obitelj, a sveti Ivan zaštitnik je mjesta, pa Povoljani često baš ovo ime nadijevaju svojoj djeci.⁶ Iz tog, sasvim pragmatičnog razloga, Ivan Ostojić počeo se još u školskim danima koristiti drugim krsnim imenom – Kazimir – koje ga je pratilo do kraja života, sadržano i u njegovim povremeno korištenim književnim pseudonimima I.K.O. i Iko Primorac.⁷

Split je u gimnazijsko doba Ivana Kazimira Ostojića, dakle krajem 1870-ih i početkom 1880-ih, još uvijek bio Bajamontijeva utvrda, dok je stožerna hrvatska stranka u Dalmaciji bila Narodna stranka. Usprkos tomu, odjeci starčevićanstva iz

6 Obitelj Ivana K. Ostojića pripadala je grani koja je nosila nadimak Soldat Matrus. Vidi: Marijo Ostojić Petrov, „Pjesnici braća Ostojić“, u *Povaljski zbornik*, ur. Marijo Ostojić Petrov (Split: Naklada Bošković, 2007), 254.

7 Ivan Kazimir Ostojić „Neke uspomene iz Splita“, *Jadranska vila: list za književnost i kulturu*, 1. rujna 1931.

prekovelebitske Hrvatske u znatnoj su mjeri dopirali do austrijske krunovine Dalmacije. Ne iznenađuje stoga činjenica da je mladi Ostojić upoznao i prihvatio pravaške ideje; bila je to učestala pojava među omladincima. Pravaški se bunt osjećao u njegovim prvim pjesmama koje je još u gimnazijsko doba Ivan K. Ostojić počeo objavljivati u raznim književnim listovima i smotrama.⁸

Pri koncu gimnazije Ostojić je u Splitu 1882. kao omladinac izdao pjesmotvor *Hrvatski pakao*, koji je dao pretiskati iz pravaštvom prožetog humorističko-satiričkog lista *Vragoljan*.⁹ Zatim je već 1884. pod utjecajem lirike talijanskog verista Lorenza Stecchettija (pravim imenom Olindo Guerrini) izdao ljubavni kanconijer *Poletarke*.¹⁰ Ostojić se u toj zbirci povodio Stecchettijevim slobodnijim progovaranjem o motivima žene i ljubavi, ironizirajući pritom vjersko crkveno ćudoređe, što je ostao zanimljiv i jedinstven pokušaj uvođenja *stecchettizma* u hrvatsku književnost. Po izlasku *Poletarke* mladi se pjesnik našao obasut negativnim kritikama i moralnim zgražanjem sa svih strana. Ovu mu je prvenačku zbirku kritičar don Ante Petravić uzimao za zlo čak i kasnije kad su postali prijatelji, baš zato što se u njoj, između ostalog, s nepoštovanjem govori o vjeri.¹¹ U svoju obranu, Ostojić je već 1885. objavio zbirku poprilično raznovrsna sadržaja pod naslovom *Primitiae*. U toj su zbirci novele ispremiježane s polemički nastrojenim člancima u čijim elementima Petravić nekoliko desetljeća kasnije pronalazi prve pokušaje književne kritike u Dalmaciji, uz Despotovo djelo *Malo zrnja*.¹² U zbirci *Primitiae* iščitava se ogorčenost liberalnog pravaša i *stecchettista* Ivana K. Ostojića zbog napada na njegovu prvenačku zbirku. Smatrao je da su na nj svi napali jer je *poletarca lako dosegnuti i operušati*. No pred napadima nije posustao. Štoviše, žestoko je uzvratio polemikom *Kritičko-satirične lakrdije*. U njemu se obračunava s listovima koji su kritizirali *Poletarke* poput *Vienca*, *Pozora*, *Hrvatske vile*. Poprilično se žestoko osvrće i na *Katoličku Dalmaciju* koja je, iako sklona pravaštvu, pod don Ivom Prodanom zastupala katoličke vrijednosti.¹³

Analizirajući književne prvijence Ivana K. Ostojića kritičar Ante Petravić zaključuje kako je protiv onoga protiv čega će hrvatska moderna ustati oko 1900. godine, Ostojić ustao već 1885.¹⁴ U tom kontekstu, pomalo je paradoksalno da je Ostojić na prijelazu stoljeća, dok je hrvatskom književnom scenom dominirao spor između tradicionalističkih i modernističkih struja kolokvijalno nazivan sukobom starih i mladih, zastupao konzervativnija stajališta. Nakon zbirke *Primitiae* Ostojić je objavljivao tek

8 Isto.

9 Ivan Kazimir Ostojić, *Hrvatski pakao* (Split: Tisak I. K. Soregottija, 1882)

10 Ivan Kazimir Ostojić, *Poletarke* (Zagreb: Knjigotiskara i litografija C. Albrechta, 1884)

11 Ante Petravić, *Studije i portreti* (Zagreb: Tisak i naklada Antuna Sholza, 1905), 224-232; Mirko Tomasović, „Vladimir Nazor i Lorenzo Stecchetti“, u *Komparativna povijest hrvatske književnosti: zbornik radova III. (Vladimir Nazor) sa znanstvenog skupa održanog 28. i 29. rujna 2000. godine u Splitu*, ur. Mirko Tomasović i Vinka Glunčić-Bužančić (Split: Književni krug, 2001), 18-19.

12 Ante Petravić, *Pete studije i portreti*, 2. izd. (Zagreb: Binoza, 1937), 69-70, 84-94.

13 Ivan Kazimir Ostojić, *Primitiae* (Split: Brzotiskom A. Zannonija, 1885), 131151.

14 Ante Petravić, *Pete studije i portreti*, 2. izd. (Zagreb: Binoza, 1937), 91.

povremeno u listovima poput zadarske *Iskre*, dok se 1900. godine iznenada nije javio novom pjesničkom zbirkom *Suze i osmijesi*.¹⁵ Ostojić u toj zbirci piše u sasvim novom duhu, ne više kao *stecchettist*, nego upravo suprotno, kao deklarirani katolik koji će kasnije u jednom pismu Petraviću svoj mladenački ateizam okarakterizirati kao *glupu mladenačku afektaciju*.¹⁶

Ulazak u nakladnički posao u Donjoj Tuzli

U književnim krugovima pomalo zaboravljen, 37-godišnji Ivan Kazimir Ostojić povratničku zbirku *Suze i osmijesi* objavio je u Donjoj Tuzli.¹⁷ Tamo je Ostojić bio nastanjen i zaposlen kao odvjetnički perovođa¹⁸ u odvjetničkoj kancelariji dr. Maksa Rotha.¹⁹ Nakon što je završio pravne nauke u Zagrebu, Grazu i Beču, u razdoblju njegova života o kojem ne znamo gotovo ništa, radio je kao pravnik na sudu u Mostaru,²⁰ a zatim u Donjoj Tuzli, gdje se najvjerojatnije nastanio prije 1890. godine.²¹ Donja Tuzla kao postojbina u kojoj zatječemo Ivana K. Ostojića na prijelazu stoljeća ne treba preveć čuditi s obzirom da su ustaljeni trgovački putevi članove njegove obitelji godinama navodili u Bosnu. Baš je u to vrijeme njegov najmlađi brat Nikola Ostojić u Sarajevu namjestio trgovačko poduzeće s dalmatinskim proizvodima pod nazivom *Ostojić i drugovi*,²² iako je i on jedno vrijeme razmišljao o dolasku u Tuzlu kod dr. Rotha.²³ Gradske sredine Bosne i Hercegovine nakon Berlinskog kongresa i austrougarske okupacije pokrajine 1878. općenito nisu bile intelektualno nepoticajni ambijenti. Donja Tuzla, ponajprije industrijski grad soli i ugljena,²⁴ ipak nije bila političko ili kulturno središte prvoga reda

15 Ante Petravić, *Studije i portreti* (Zagreb: Tisak i naklada Antuna Sholza, 1905), 226.

16 Hrvatska – Sveučilišna knjižnica u Splitu – Arhiv Petravić (dalje: SVKST, Arhiv Petravić), M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 19. listopada 1934.

17 Za osmanske uprave u Bosni postojala su odvojena naselja Gornja i Do(l)nja Tuzla. Po aneksiji Bosne i Hercegovine provedeno je novo administrativno uređenje, kojim je, ponajviše zbog razvoja grada, Donja Tuzla preimenovana u Tuzlu, dok je ime Gornje Tuzle ostalo nepromijenjeno. Vidi: Mirsad Bakalović, „Pregled arheoloških lokaliteta na području općine Tuzla“, *Gradovrh: časopis za književno-jezična, društvena i prirodnoznanstvena pitanja*, br. 10 (2013): 21.

18 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila: list za književnost i kulturu*, 1. svibnja 1930.

Perovođa - niži administrativni službenik; pisar. Prema: Hrvatski jezični portal, <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

19 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 26. rujna 1907.

20 Ove podatke iz biografije Ivana K. Ostojić iznosi Dasen Vrsalović. Nije jasno odakle ih preuzima, pa ih treba uzeti s rezervom jer u vezi s braćom Ostojićima iznosi nekoliko netočnih podataka. Vidi: Dasen Vrsalović, *Povijest otoka Braća*, 2. izd. (Zagreb: Graphis, 2003), 322.

21 „Hrvatski književni mecena“, *Narodni list (Zadar)*, 5. prosinca 1903.

22 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila: list za književnost i kulturu*, 1. siječnja 1932.

23 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 15. prosinca 1901.

24 Iljas Hadžibegović, *Bosanskohercegovački gradovi na razmeđu 19. i 20. stoljeća* (Sarajevo: Institut za istoriju, 2004), 188-189.

koje bi se moglo mjeriti sa Sarajevom. Tih je godina u Sarajevu javno djelovao čitav niz hrvatskih intelektualaca okupljenih uglavnom oko pjevačkog društva *Trebević*, društva *Napredak* ili pak oko sarajevskog vladina lista *Nada* koji nije bio isključivo hrvatski list, iako ga je *de facto* uređivao Silvije Strahimir Kranjčević.²⁵ Vrijedi spomenuti da je u Donjoj Tuzli živio i djelovao Ivo Pilar, još jedan hrvatski intelektualac koji je duge godine prezimio među bosanskim planinama. Nakon višegodišnje sarajevske epizode, Pilar se u Donjoj Tuzli zadržao od 1905. do 1920. godine.²⁶ Ivan K. Ostojić boravio je i radio u Donjoj Tuzli i nekoliko godina nakon što se Pilar doselio u grad, baveći se istom strukom, no nisam tijekom istraživanja naišao na konkretnu potvrdu međusobnih druženja. Može se pretpostaviti da je takvih druženja bilo, kao što ih je bilo ranije između Pilara i Ivanova brata Nikole u *Kolu sarajevskih književnika*,²⁷ što je i logično s obzirom na to da je Nikola visoko kotirao u sarajevskim kulturnim krugovima²⁸ u kojima ni Pilar nije bio anonimac.

Usporedo s modernizacijskim procesima koji su u Bosni i Hercegovini uzeli maha, češće su se po gradovima osnivale tiskare kako bi zadovoljile rastuće društvene potrebe za produkcijom prosvjetnih, političko-kulturnih i drugih tiskanih materijala. U Donjoj Tuzli djelovalo je na prijelazu stoljeća komanditno²⁹ društvo N. Pissenbergera i J. Schnürmachera koje je imalo vlastitu knjižaru i tiskaru. Ova tiskara pokrenuta je u Bijeljini 1895. godine od strane Nikole Pissenbergera, a u Donju Tuzlu preseljena je 1897. gdje kao investitor 1900. godine u poduzeće ulazi i Jozef Schnürmacher.³⁰ Sudbina ove tiskare posve se izgledno uklapa u obrazac po kojemu je zbog nedostatka financijskih sredstava znatan dio bosanskih tiskara postajao nerentabilan, pa je zbog tog razloga često mijenjao vlasničku strukturu ili se čak gasio.³¹

Ivan Kazimir Ostojić kao književno obrazovan čovjek, i sam pjesnik, nije odolio postojanju tiskare u gradu, te je odlučio pod imenom spomenutog komanditnog društva, ali o svom trošku, objavljivati nova djela hrvatskih književnika. Naumio je izdavati djela priznatih pisaca, ponajviše svojih prijatelja kojih je među književnicima bilo dosta, što iz školskih dana, što iz bračkih druženja u njegovoj po gostoprimstvu glasovitoj obiteljskoj kući u Poveljima.³² Važan motiv svakako je bila i namjera pomaganja mladim

25 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila*, 1. siječnja 1932.

26 Tomislav Jonjić, „Dr. Ivo Pilar – odvjetnik u Tuzli (1905.-1920.)“, *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije* 2, br. 3 (1) (2007): 11-44.

27 Dubravko Jelčić, *Kranjčević* (Zagreb: Globus, 1984), 168, 269.

28 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila*, 1. siječnja – 1. travnja 1932.

SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, pismo S. Ilijića A. Petraviću od 13. prosinca 1903.

29 Komanditno društvo – javno trgovačko društvo nastalo udruživanjem barem dvije osobe od kojih najmanje jedna odgovara cjelokupnom imovinom, a druge samo do određenog iznosa (komanditor). Prema: Hrvatski jezični portal, <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

30 Đorđe Pejanović, *Štamparije u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Svjetlost, 1952), 35, 38.

31 Isto, 23-25.

32 Nikola Ostojić, „Uspomene s otoka Brača“, u *Brački zbornik* 2, ur. Andre Jutronić (Split: Savjet za prosvjetu i kulturu NO kotara Brač u Supetru, 1954), 156-169.

snagama da tiskaju svoje rukopise i smjelije stupe na književno polje.³³ U književnim uspomena objavljivanja u starijoj dobi, Ostojić je, evocirajući svoj davni nakladnički poduhvat, pisao da je od početka bio lišen iluzija, odnosno svjestan loših književnih prilika u kojima izdavaštvo nije unosan posao. Unatoč tomu htio je u okviru svojih mogućnosti koristiti hrvatskoj knjizi i hrvatskom narodu.³⁴ Da je, ponekad odveć samosvjesni Ivan K. Ostojić, u memoarskoj retrospekciji iskreno progovarao o svojim motivima, dokazuje čitav niz postupaka, kao i pismo koje je njegov brat Nikola uputio Ante Petraviću 1899. godine, dok je nakladnička inicijativa bila u začetku. Nikola je pisao Petraviću da je Ivan s nekim kolegama kupio jednu tiskaru u Donjoj Tuzli koju želi pretvoriti u čisto hrvatsku zbog toga što žali mlađe hrvatske književnike koji ne mogu tiskati svoja djela jer ih to puno košta. Stoga je spreman tiskati Petravićevu prvenačku zbirku pjesama, pod uvjetima koje Petravić postavi, samo da Ivan ne završi u gubitku, a za dobitak mu nije ni stalo.³⁵ Zaista je Ivan Ostojić tako i postupio, pa će upravo *Pjesme Ante Petravića* postati prvo djelo objelodanjeno tijekom njegova nakladničkog poduhvata. Time će tiskara koja je do Ostojićeva ulaska u posao objavila tek pokoji godišnji izvještaj tuzlanske trgovačke škole te dva materijala udžbeničke naravi,³⁶ otpočeti tiskanje čitavog niza umjetničkih djela iz pera hrvatskih književnika, uslijed čega će doći do kratkotrajnog procvata nakladništva u Donjoj Tuzli.

Pjesme Ante Petravića

Može se reći da je Ante Petravić, koji je do tada pjesme objavljivao po raznim književnim listovima, ni kriv ni dužan dobio priliku tiskati svoju prvu poetsku zbirku zahvaljujući poznanstvu s braćom Ostojićima. Petravić je Ostojiće najvjerojatnije upoznao tijekom svećeničke službe po bračkim župama: od 1897. do 1898. bio je zamjenik župnika u Mircima, a tijekom 1899. župnički kapelan u Sutivanu do odlaska u Stari Grad krajem te godine.³⁷ Prilikom odlaska iz Sutivana Nikola Ostojić pisao je Petraviću kako mu je

33 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 7. srpnja 1899.

34 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

35 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 7. srpnja 1899.

Nije jasno na koje kolege misli Nikola Ostojić, ali sigurno je da Ivan Kazimir Ostojić tiskaru nije kupio. U njenom se nazivu navodi komanditno društvo N. Pissenbergera i J. Schnürmachera. S obzirom da se Schnürmacher priključuje Pissenbergeru 1900., možda je on jedan od kolega koje spominje Ostojić. Vidi: Đorđe Pejanović, *Štamparije u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Svjetlost, 1952), 35-38. No moguće je da je Ivan Kazimir Ostojić u toj fazi (srpanj 1899.) zaista planirao s kolegama kupiti tiskaru, pa je kasnije svoje nakane izmijenio.

36 Vladimir Divković, „Bibliografija knjiga izdatih u Tuzli 1896 – 1946“, *Bibliotekarstvo* 8, br. 1 (1961): 62-83.

37 Mihaela Kovačić, „Don Ante Petravić (1874. – 1941.) i njegova rukopisna ostavština u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu“, u *Ante Petravić: iz rukopisne ostavštine u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, autorica kataloga i izložbe Mihaela Kovačić (Split: Sveučilišna knjižnica, 2017), 14.

žao što odlazi s otoka jer će se odsad rijetko sastajati,³⁸ iz čega proizlazi da su se na Braču njih dvojica intenzivno družila. Kad se 1900. godine mijenjao župnik u Povljima, Nikola Ostojić poželio je da Petravić zaposjedne upražnjenu službu,³⁹ no biskupija je u Povlja poslala drugoga Hvaranina – don Stjepana Gamulina iz Jelse.⁴⁰ Unatoč tomu, Ante Petravić nije se zanavijek pozdravio s Bračem. Vratio se ponovno na otok zadržavši se duže od desetljeća (1906. - 1917.) na službi seoskog kapelana Murvice boraveći u Dračevoj Luci, osamljenom glagoljaškom samostanu na južnim bračkim obalama,⁴¹ no tada je njegov drug Nikola Ostojić bio već trajno nastanjen u Sarajevu.

Posredovanjem Nikole Ostojića, Ante Petravić dogovorio je s Ivanom K. Ostojićem tiskanje zbirke pjesama u Donjoj Tuzli, iako je kasnije pisao da o izdavanju pjesama do tog trenutka nije ni sanjao.⁴² Još mu je krajem 1899. Ivan K. Ostojić po bratu Nikoli poručio neka pošalje svoj rukopis za objavljivanje jer tiskara trenutno nema posla. Nakon što je nekoliko mjeseci sabirao i doradivao pjesme, u čemu ga je savjetovao i Nikola Ostojić,⁴³ Petravić je poslao rukopis na tiskanje, nakon čega mu u travnju 1900. Ostojić iz Tuzle javlja kako pjesme samo što nisu otisnute. U ime autorske naknade Ostojić je obećao Petraviću poslati stotinu izdanih primjeraka smatrajući da piscu uvijek pri ruci treba njegovo djelo, što je naučio iz vlastitog iskustva jer je svoju zbirku *Poletarke* u više navrata morao kupovati.⁴⁴ Petravić u svojstvu autora očito od izdavača nije dobio novčanu naknadu, kao što su to kasnije dobivali drugi autori. Godinu dana kasnije Ivan K. Ostojić u više se navrata stavljao na raspolaganje Petraviću za objavljivanje *Rapsodije o seljačkoj buni*, bez ikakvih troškova za Petravića kao autora.⁴⁵ Iako je uvjeravao Petravića da se takvo djelo može tiskati elegantno, a jeftino,⁴⁶ *Rapsodiju* je Petravić iz nepoznatih razloga naposljetku iz *Glasnika Matice Dalmatinske* pretiskao u Zadru brzotiskom *Narodnog lista* u vlastitoj nakladi.⁴⁷

Budući da su Petravićeve *Pjesme* bile prve u seriji Ostojićevih izdanja, i izdavač i autor s iščekivanjem su priželjkivali književne ocjene zbirke. Recenzije napisane iz pera pripadnika tzv. starije generacije u *Vienču* (J. Hranilović), *Obzoru* (D. Politeo),

38 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću iz rujna 1899.

39 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću od 15. kolovoza 1900.

40 Ivan Ostojić, *Povlja: povijesni prikaz* (Split: Skupština općine Brač; Savjet za prosvjetu i kulturu Suptar, 1968), 97.

41 Mihaela Kovačić, „Don Ante Petravić (1874. – 1941.) i njegova rukopisna ostavština u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu“, u *Ante Petravić: iz rukopisne ostavštine u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, autorica kataloga i izložbe Mihaela Kovačić (Split: Sveučilišna knjižnica, 2017), 14.

42 „Književno pismo Ivanu K. Ostojiću“, *Narodni list*, 22. siječnja 1906.

43 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojić A. Petraviću od 20. prosinca 1899.

44 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 6. travnja 1900.

45 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica I. K. Ostojića A. Petraviću od 26. kolovoza 1901.

46 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 18. listopada 1901.

47 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću s kraja prosinca 1901; „Ante Petravić: Rapsodija o seljačkoj buni“, *Nada: pouci, zabavi i umjetnosti*, 1. svibnja 1902.

Prosvjeti (J. Čedomil), *Nadi* (N. Ostojić) bile su povoljne,⁴⁸ osim nešto oštrije Čedomilove kritike. Petravić je njima sveukupno bio zadovoljan.⁴⁹ S druge strane, nepovoljan je bio prikaz koji je u *Životu* nepotpisan objavio Milivoj Dežman, jedan od predvodnika bečko-zagrebačke modernističke grupacije.⁵⁰ Valja izdvojiti osvrt u *Prosvjeti* koja je podrobno izvještavala o Ostojićevim izdanjima, s obzirom na to da ga je pisao za kritiku nadareni svećenik – Jakov Čuka (pseudonim: Jakša Čedomil), jedan od Petravićevih uzora u književnoj kritici.⁵¹ Ivanu K. Ostojiću kao nakladniku bilo je drago što će Čedomil pisati o Petravićevim *Pjesmama*.⁵² U to vrijeme Čedomila nije osobno poznao, čak nije ni znao ništa o njegovu privatnom životu, ali je podosta cijenio njegov rad,⁵³ te pokušavao, upravo posredstvom Petravića koji se s Čedomilom dopisivao, pridobiti tog kritičara za tiskanje nekog novog djela u tiskari komanditnog društva N. Pissenbergera i J. Schnürmachera.⁵⁴ Prije nego je kritika ugledala svjetlo dana, Čedomil je u pismu Petraviću najavio da je u *Prosvjeti* pisao iskreno, kao što je od njega i zatražio.⁵⁵ Kada je Čedomilova kritika objavljena, ni Ivan ni Nikola Ostojić njome nisu bili zadovoljni,⁵⁶ a zadovoljan u potpunosti nije mogao biti ni Petravić s obzirom na to da je Čedomilov tekst sadržavao i ovakve konstrukcije: *Dodjoh do po knjige, bila prava muka, nedalo mi se naprijed*; iako je o drugom dijelu zbirke Čedomil povoljnije sudio i izrazio nadu da će se dobar kritičar Ante Petravić razviti i u dobrog pjesnika.⁵⁷

Književnici po shvaćanjima bliski Ostojićima zastupali su pretežno tradicionalne poglede na književnost što ih je ponekad uvodilo u polemike s pretežno mladim modernistima okupljenima oko listova kao što je već spomenuti zagrebački *Život*.⁵⁸ Kritike novoobjavljenih djela bile su važna komponenta u borbi za prevlast na književnom polju. U takvom je ambijentu pomno praćen, prepisivan i interno komentiran svaki kritički redak, s obzirom da je o sadržaju tih redaka vrlo često ovisio književni ugled pojedinca; kritike su imale moć da književnika pred publikom uzdignu na hrvatski Parnas, ili ga bace u blato. U tom kontekstu treba razmotriti pozadinu pozitivne kritike

48 Mihaela Kovačić, Abra Papić, „Biobibliografija don Ante Petravića“ u *Ante Petravić: iz rukopisne ostavštine u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, autorica kataloga i izložbe Mihaela Kovačić (Split: Sveučilišna knjižnica, 2017), 182, 183.

49 „Književno pismo Ivanu K. Ostojiću“, *Narodni list*, 22. siječnja 1906.

50 „Pjesme Antuna Petravića“, *Život: mjesečna smotra za književnost i umjetnost*, srpanj 1900.

51 Mihaela Kovačić, „Don Ante Petravić (1874. – 1941.) i njegova rukopisna ostavština u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu“, u *Ante Petravić: iz rukopisne ostavštine u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, autorica kataloga i izložbe Mihaela Kovačić (Split: Sveučilišna knjižnica, 2017), 21.

52 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica I. K. Ostojića A. Petraviću iz svibnja 1900.

53 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz sredine 1900.

54 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz druge polovice 1900.

55 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.27, pismo J. Čuke A. Petraviću od 2. svibnja 1900.

56 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojić A. Petraviću od 26. srpnja 1900; SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1900.

57 „Ante Petravić: Pjesme. Napisao Čedomil Jakša.“ *Prosvjeta: časopis za pouku i zabavu*, br. 14, 1900.

58 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću od 20. studenog 1900.

Nikole Ostojića o Petravićevim *Pjesmama* objavljenu u sarajevskoj *Nadi*,⁵⁹ nakon koje se još imao potrebu i ispričati Petraviću jer mu je urednik Kranjčević okljaštio tekst.⁶⁰ Ostojić je pisao Petraviću kako očekuje od njega da mu uzvрати povoljnu kritiku kad nastupi vrijeme, odnosno da ga javno pohvali, a eventualne zamjerke neka mu iznese u četiri oka.⁶¹ Petravić se nije uvijek nabolje snalazio s takvim zahtjevima, te svakako nije pripadao vrsti kritičara poput nepopustljivog Matoša.⁶²

Zbirke braće Ostojić i Cheridanov Pizar

U sklopu svoje nakladničke inicijative, ubrzo nakon *Pjesama* Ante Petravića, Ivan Kazimir Ostojić objavio je iste godine još nekoliko djela, među kojima su, prema njegovu kazivanju, bile pjesničke zbirke njegove braće Mate i Nikole, te vlastita zbirka naslova *Suze i osmijesi*.⁶³ Za pjesničku zbirku *Ugarci* Mate Ostojića, unatoč navodu Ivana K. Ostojića, ne može se sa sigurnošću ustvrditi je li izdana u tiskari komanditnog društva N. Pissenbergera i J. Schnürmachera. U jednom pismu Petraviću Ivan je objašnjavao kako su Matine pjesme u političkom smislu odveć revolucionarne, pa ih ne može tiskati u svojoj nakladi, naslućujući vjerojatno moguće probleme s vladom.⁶⁴ Dostupni primjerci zbirke ne sadrže podatak o izdavaču ni mjestu izdavanja, što je ponekad slučaj, no kratki izvještaj sarajevske *Nade* o tom djelu donosi podatak da je zbirka ipak izdana u Splitu 1900. godine brzotiskom *Narodne tiskare*.⁶⁵

S druge pak strane, Ivanova i Nikolina zbirka jamačno su tiskane 1900. godine u Donjoj Tuzli. Kao i Petravić, Nikola Ostojić javio se te godine svojom prvom pjesničkom zbirkom. Kad su braća Antun i Ivan bili već otišli iz obiteljske kuće, Nikola je zajedno s bratom Matom, do preseljenja u Sarajevo 1903., živio u Povljima sa starim roditeljima opterećen brigom za imanje, što je imalo stanovita utjecaja na njegova unutarnja psihička i emocionalna stanja. Iz njegovih pisama Petraviću iščitava se kako je teško pronalazio inspiraciju za pisanje, često upadao u loše raspoloženje i teško se laćao pera. U jednome pismu naziva se *pseudoliteratom* i *pseudoposjednikom* čime aludira na

59 „Antun Petravić: Pjesme“, *Nada: pouci, zabavi i umjetnosti*, 15. srpnja 1900.

60 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću iz srpnja 1900.

61 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 6. svibnja 1900.

62 Matoš je nekoliko godina kao vojni dezertor boravio u Beogradu. Tamo mu je svesrdno pomagao književnik Janko Veselinović kojega Matoš naziva svojim *dobrotvorom* i *drugim ocem*. Kada je objavljen Veselinovićev roman *Hajduk Stanko*, Matoš ga je smatrao slabim i napisao nepovoljnu kritiku u *Brankovu kolu*. To je izazvalo pravu buru u beogradskim novinskim krugovima te trajno narušilo njegov odnos s Veselinovićem. Razumljiva je stoga sljedeća Matoševa rečenica: *U mom životu punom opasnosti doživio sam da je najopasnija zvjerka na svijetu kritikovani književnik, povrijedena literarna taština*. Vidi: Antun Gustav Matoš, *Pripovijesti* (Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1983), 254, 256.

63 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

64 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1900.

65 „Mato Ostojić: Ugarci. Split. Brzotiskom 'Narodne tiskare', 1900.“, *Nada: pouci, zabavi i umjetnosti*, 15. listopada 1900.

podvojenost između literarnih težnji i poljoprivredno-trgovačke svakodnevice.⁶⁶ U toj razapetosti očigledno se pozicionirao na pola puta, ne osjećajući se niti pravim pjesnikom niti pravim posjednikom, što je osjećaj stran psihi intelektualca *a la* Ante Tresić Pavičić koji je često financijski oskudijevao, ali se nikada nije ni pokušao zamisliti u poslovima takve vrste. Stoga mu je Nikola Ostojić kao vjerni prijatelj u više navrata slao manje iznose novca iako ni sam nije imao napretek.⁶⁷

Svakodnevnim obvezama usprkos, Nikola Ostojić zbirku *Čuvstva i poleti* pripremao je za tiskanje već krajem 1899. kada se žalio Petraviću na dosadu koju osjeća prilikom prepisivanja pjesama.⁶⁸ Svojim opaskama o izboru i izgledu pjesama savjetovali su ga prijatelji Petravić i Tresić Pavičić.⁶⁹ Petraviću se nije sviđela pjesma *Tlapnja* u kojoj je, pretjeravši, pronalazio elemente pornografičnosti zbog čega je priprijetio da neće zbog nje ni pisati kritiku, jer ako bi ju napisao, morao bi napasti autora. Nikola u pjesmi nije vidio ništa sporno, pa ju je uvrstio u konačan izbor,⁷⁰ zbog čega se malo pribijavao Petravićeve kritike. Naposljetku je Petravić u *Narodnom listu* napisao afirmativan prikaz zbirke *Čuvstva i poleti*, ne spomenuvši pjesmu *Tlapnja* čime je prijateljstvo prevagnulo u odnosu na kritičarsku objektivnost i neovisnost mišljenja.⁷¹

Za razliku od Petravićeva i Nikolina slučaja, Mato Ostojić već je imao iza sebe objavljenu zbirku *Iskre i plamovi* iz 1894. oko čijeg objavljivanja nije imao sasvim pozitivna iskustva. Početkom 1899. pisao je Tresiću Pavičiću kako je *oparen* tiskanjem knjiga na svoju ruku,⁷² iz čega se moglo naslutiti da se neće, barem ne tako skoro, upuštati u nešto slično. Stoga pomalo iznenađuje podatak da je već 1900. izišla nova Ostojićeva zbirka pjesama pod naslovom *Ugarci*. Petravić u prvim *Studijama i portretima* piše da poezija Mate Ostojića odiše narodnim duhom, pretežno je rodoljubna i ima naglašenu socijalnu notu, te zaključuje da je Mato talent kojeg će se zbog forme dugo cijeniti, pogotovo onda *kad se klobuk bude sasvim približio kapi* odnosno *kad hrvatska književnost postane u potpunosti pučkom i narodnom*.⁷³

Osim pisanjem, braća su se bavila i prevođenjem, ponajviše Mato Ostojić, koji je 1897. pretiskao iz *Novog vieka* te u zasebnoj knjižici objavio svoj prijevod portugalske drame *Belkiss* Eugénija de Castra.⁷⁴ Urednik *Jedinstva* Antun Stražičić kasnije je prilikom jednog narodnjačko-pravaškog političkog obračuna napisao da je Mato Ostojić smiješan kao *onda kad je prevadao djelo španskog pjesnika de Castra, iz originala, a*

66 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 11. rujna 1899.

67 Hrvatska – Hrvatski državni arhiv – 834, *Tresić Pavičić Ante* (dalje: HR-HDA-834) kutija 2, omot 10, pismo N. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 6. prosinca 1900.

68 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 20. prosinca 1899.

69 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

70 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 3. ožujka 1900.

71 „Književno pismo“, *Narodni list*, 27. i 30. lipnja 1900.

72 Hrvatska – Državni arhiv u Splitu – 178, *Osobni fond Ante Tresić Pavičić* (dalje: HR-DAST-178) kutija 5, omot Ostojić Mate, Pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 2. siječnja 1899.

73 Ante Petravić, *Studije i portreti* (Zagreb: Tisak i naklada Antuna Sholza, 1905), 222.

74 Eugenio de Castro, *Belkiss, kraljica Sabe, Axuma i Hymiaara* (Split: Narodna tiskara, 1897)

španski ne zna, mislimo, ni beknuti.⁷⁵ Da Stražičićev napad nije posve utemeljen, barem što se poznavanja španjolskog tiče (iako je zapravo riječ o portugalskom), iščitava se iz korespondencije u kojoj Mato Ostojić u više navrata traži od Tresića da mu pribavi jedan španjolski književni list za potrebe pisanja u *Novome vjeku*,⁷⁶ a za objavljivanje prijevoda drame *Belkiss* Ostojić je ishodio autorovu dozvolu u pismu što mu ga je Castro poslao iz Pariza u lipnju 1896.⁷⁷ Stražičić je ipak bio u pravu kako Ostojić nije prevodio iz originala, što Mato izrijekom spominje u pismu Anti Tresiću Pavičiću.⁷⁸ Analizirajući komparativno portugalski tekst drame *Belkiss* s hrvatskim prijevodom, Mirko Tomasović ne nalazi propusta u poznavanju jezika, tj. smatra kako prijevod na elementarnoj razini zadovoljava. *Belkiss* je dugo vremena ostao jedino djelo iz portugalske literature objavljeno u Hrvatskoj, a zanimljivo je da je tu izrazito modernističku i simbolističku dramu preveo baš Mato Ostojić.⁷⁹ Ostojićev prijevod Castrove drame objavljen je u Splitu brzotiskom *Narodne tiskare* prije nego što je njegov brat Ivan uopće prionuo izdavaštvu. No zato je Matin prijevod *Pizzara*, engleske tragedije Richarda B. Sheridana u pet činova, izišao 1902. u nakladi N. Pissenbergera i J. Schnürmachera,⁸⁰ čime je fundus knjiga braće Ostojića objavljenih u toj tuzlanskoj tiskari proširen.

Dio knjiga Ostojići su darovali prijateljima, uredništvima književnih časopisa, pa i nekim uglednicima. Tako je Ivan K. Ostojić jedan primjerak zbirke *Suze i osmijesi*, objavljene nakon petnaestak postnih godina, poslao Josipu Jurju Strossmayeru. Strossmayerovo povratno pismo zahvale, premda konvencionalnog sadržaja, imponiralo je Ostojićevoj sujeti pod stare dane.⁸¹ S druge strane najveći je dio knjiga bio distribuiran i rasprodavan preko prijateljskih veza, u čemu je velik posao odrađivao Ante Petravić. Iz Donje Tuzle odmah je po tiskanju poslano Petraviću 25 primjeraka knjige *Čuvstva i poleti* Nikole Ostojića, da ih rasproda u Starom Gradu i okolici,⁸² a zatim mu je Mato Ostojić poslao 12 primjeraka svojih *Ugaraka*.⁸³ Petraviću je kao glavnom raspacavaču Ivan K. Ostojić po jedan primjerak knjige u pravilu poklanjao. Ostavljao mu je također poprilično odriješene ruke po pitanju prodajne cijene uz pripomenu da siromašnijim đacima knjige može prodavati po nižoj cijeni, a po potrebi čak i poklanjati.⁸⁴

75 „Dopisnica uredništva“, *Jedinstvo*, 14. veljače 1902; novinski isječak dostupan u: HR-DAST-617, *Obiteljski fond Duboković Nadalini*, kutija 10, fascikl XXVIII, Izbori za sabor 1901.

76 HR-DAST-178, kutija 5, omot Ostojić Mate, Pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 2. siječnja 1899.

77 Ivan Kazimir Ostojić, „Neka sačuvana pisma“, *Jadranska vila: list za književnost i kulturu*, 1. listopada 1933.

78 HR-HDA-834, kutija 2, omot 16, pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 29. prosinca 1899.

79 Mirko Tomasović, „Portugalska simbolistička drama u Hrvatskoj (Belkiss Eugénija de Castra)“, *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 7, br. 1 (1980): 377, 371, 382.

80 Richard B. Cheridan, *Pizar: tragedija u pet činova* (preveo Mato Ostojić) (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1902)

81 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

82 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću poslana 15. svibnja 1900.

83 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću iz listopada 1900.

84 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 20. svibnja 1900.

Književnici okupljeni oko tradicionalnih vrijednosti pridavali su književnosti didaktično-patriotsku funkciju te su s neodobravanjem gledali na modernističko-simboliistička strujanja u hrvatskoj književnosti. Pripadnici te grupacije književnika, slično kao u Petravićevu slučaju, napisali su povoljne ocjene o novim knjigama braće Ostojića. Književnici iz suprotstavljenog tabora pričekali su da izađu zbirke sve trojice braće. Kada se to dogodilo, autor potpisan inicijalima *M. M.* (Milan Marjanović) u *Životu* se oštro osvrnuo na sve tri knjige ocijenivši ih *jednako jednoličnima i jednako blijedima*. Ustanovio je da Ostojići *produciraju na silu, pjevaju po šablone i prekuhavaju osjećaje po većim pjesnicima*. Simptomatično je da autor kritike kod Ivana Kazimira primjećuje ostatke prošlih dana dok je bio Steccettijev pristaša, što ističe kao rijetku vrlinu, dok je Petravić s druge strane upravo te elemente poeziji Ivana Kazimira Ostojića zamjerao. Marjanović ne vjeruje u iskrenost Ivanove pjesme *Krst* i doživljava ju frazerskom, što je zasigurno pogodilo Ostojića s obzirom da je upravo tom pjesmom na simboličan način zaključio zbirku, objavivši *urbi et orbi* osobno iskupljenje i povratak vjeri. Autor kritike u *Životu* ide toliko daleko da za liriku braće Ostojića piše da *nije normalna, nije zdrava, nije uzorna*.⁸⁵ S obzirom na nesmiljenost koju je *Život* pokazao prema lirici braće Ostojića, zanimljiv je podatak da su Nikola i Mato uoči početka izlaženja časopisa zaprimili poziv za suradnju;⁸⁶ Nikola je čak uredništvu bio poslao neke priloge, no već je nakon prvog broja zaključio da je za njih *odviše malo secesionista*.⁸⁷

Nešto umjerenije ocjene, ali na istom tragu, objavljene su u karlovačkom *Svjetlu* i zagrebačkom *Novom Svjetlu*. U tjedniku *Svjetlo* tijekom 1900. u potpunosti do izražaja dolaze mladi naprednjaci predvođeni Milanom Marjanovićem, a iz te je suradnje proizašao i polumjesečnik *Novo Svjetlo* koji je pod Marjanovićevom paskom kratko izlazio u Zagrebu.⁸⁸ Autor potpisan kao *V. Petrov* u *Svjetlu* je poprilično nepovoljno sudio o Ivanu K. Ostojiću i njegovoj zbirci *Suze i osmijesi*. Iako ističe i dobre strane, zamjera Ostojiću što zbirku završava napadno religioznim pjesmama, pa piše da mu se zbog toga pričinilo da je *pročitao molitvenik, a ne pjesničko djelo*.⁸⁹ Isti autor u prvom broju *Novoga Svjetla* o Nikoli Ostojiću piše kao o *ukočenom asketi koji nema razumijevanja ni za život ni za realnost*.⁹⁰

Za razliku od Ante Petravića koji se oglasio u svoju obranu prilikom Dežmanova napada na nj u *Životu*,⁹¹ braća se javno nisu oglasila, ali su neki javni djelatnici poput Dinka Politea ustali u njihovu obranu. Uvid u njihove reakcije dobivamo iz Petravićeve korespondencije. Ivan K. Ostojić napade na sebe i braću smatrao je *glupima, prostima i*

85 „Nikola Ostojić: Čuvstva i poleti – Ivan Kazimir Ostojić: Suze i osmijesi – Mato Ostojić: Ugarc“, *Život*, listopad 1900.

86 HR-HDA-834, kutija 2, omot 16, pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 29. prosinca 1899.

87 HR-HDA-834, kutija 2, omot 10, pismo N. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 14. veljače 1900.

88 „Novo Svjetlo i Svjetlo“, *Novo Svjetlo*, br. 1, 1901.

89 „I. K. Ostojić: Suze i osmijesi“, *Svjetlo: slobodni neodvisni i nepolitički list*, 23. rujna 1900.

90 „Nikola Ostojić ‘Čuvstva i Poleti’“, *Novo Svjetlo* br. 1. 1901.

91 „Književno pismo Nikoli Ostojiću“, *Narodni list*, 3. studenog 1900.

niskima.⁹² S druge strane, Nikola Ostojić pisao je Petraviću da se na užasne napade ne ljuti,⁹³ upozorivši ga ironično neka drhti pred Marjanovićem, Ivanovom i Petrovom, kao što i on drhti.⁹⁴ Nekoliko mjeseci kasnije, u jednom od svojih karakterističnih izljeva pesimizma, vjerojatno pojačanog napadima na nj i braću u glasilima modernističkih grupacija, pisao je Petraviću da će *Čuvstva i poleti* biti njegova prva i zadnja knjiga,⁹⁵ što se na kraju nije obistinilo budući da je 1914. objavio još jednu zbirku pod naslovom *Nade i čeznuća*. Nikola Ostojić morao je biti svjestan izazova u koji se upušta, s obzirom da je kao predgovor prvoj zbirci uvrstio tekst svog velikog prijatelja Ante Tresića Pavičića koji se u njemu pamfletistički obračunava s neistomišljenicima.⁹⁶

Dva djela Ante Tresića Pavičića

Talentiran književnik i erudit svjestan svoje veličine, stoga pretjerano tašt i uobražen, ostrašćen u političkoj areni, stoga konfliktan i kontroverzan; tako bi se otprilike mogao opisati doživljaj Ante Tresića Pavičića u očima većine suvremenika početkom 20. stoljeća. U očima Nikole i Mate Ostojića, slika je bila nešto uravnoteženija, s obzirom na to da su s ekscentričnim pjesnikom bili povezani čvrstim sponama prijateljstva. Ostatak njihove obitelji također je cijenio i prihvaćao Tresića. Brat Ante Tresića Pavičića, Petar, bio je oženjen u Sutivanu gdje je živio i radio kao općinski liječnik,⁹⁷ pa je Ante Tresić Pavičić često boravio na Braču i bio rado viđen gost u obiteljskoj kući Ostojića u Povljima. Nikola i Mato Ostojić znatno su pomogli Tresiću oko prikupljanja sredstava za pokretanje dalmatinskog književnog lista *Novi viek*.⁹⁸ Kad je odlučio odazvati se sirenskom zovu visoke politike i gradskog života preseljenjem u Zagreb, Tresić nije slušao njihova proročanska upozorenja da će *Novi viek* ondje poći u zaborav *prije novoga vieka*.⁹⁹ Zbog učestalih ispravnih predviđanja u svezi Tresićevih pogrešnih životnih odabira Nikola Ostojić konstatirao je jednom prilikom Tresiću kako mu je postao *zao prorok*.¹⁰⁰

92 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz druge polovice 1900.

93 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću iz listopada 1900.

94 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću od 20. studenog 1900.

95 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 15. veljače 1901.

96 Nikola Ostojić, *Čuvstva i poleti* (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1900), 3-14.

97 Podaci o bratu Ante Tresića Pavičića dobiveni su iz matičnih knjiga sutivanske župe susretljivošću župnika don Jakše Rubinića. U razgovoru od 13. studenog 2020. potvrdio ih je pjesnikov daljnji rođak gospodin Branko Tresić Pavičić, nastanjen u Zagrebu.

98 Cvito Fisković, *Izabrani spisi* (Split: Marjan tisak, 2009), 415-418.

99 HR-DAST-178, kutija 5, omot Ostojić Mate, Nedatirano pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću napisano vjerojatno 1898.

100 HR-DAST-178, kutija 5, omot Ostojić Nikola, pismo N. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 30. siječnja 1903.

U vrijeme nakladničkog poduhvata Ivana K. Ostojića u Donjoj Tuzli, Ante Tresić Pavičić bio je već etablirano ime na hrvatskom književnom nebu; kvalitetu je potvrdio naročito svojim lirskim, dramskim i putopisnim djelima. S obzirom na to da je bio politički aktivan pravaš, pozornost su plijenili njegovi tekstovi programatske naravi poput serijala *Rane otačbine* koji je periodično izlazio u *Novome vjeku*.¹⁰¹ Iz nekoliko pisama Mate Ostojića Tresiću saznajemo kako je postojala inicijativa da se objedinjeni dijelovi serijala tiskaju kao zasebna knjižica, što je Ivan K. Ostojić načelno odobravao i bio spreman konkretno financijski potpomoći. Djelo iz političkog obzira nije mogao izdati u tuzlanskoj tiskari čemu je vjerojatno kumovala prisutnost dvojice ortaka koje Mato u pismu naziva *čifutima*, misleći po svoj prilici na N. Pissenbergera i J. Schnürmache-
ra.¹⁰² S obzirom na okolnosti, Ostojići su odlučili od Tresića preuzeti *Rane otačbine* i tiskati ih u Splitu, prepuštajući mu sav eventualni dobitak od prodaje. Razmišljali su čak o sklapanju pogodbe s tiskarom *Narodnog lista*, no projekt je očigledno naposljetku ostao nerealiziran.¹⁰³

Usprkos nemogućnosti tiskanja spisa *Rane otačbine*, Ivan K. Ostojić među prva je izdanja 1900. uvrstio Tresićevu lirsku zbirku *Gjuli i sumbuli* za koju mu je i isplatio određeni iznos,¹⁰⁴ što je Tresiću dobro došlo jer se, bez stalnog zaposlenja, vječito žalio na financijske probleme iz kojih se izvukao tek obnašanjem unosnijih političkih dužnosti. Povodom jedne Petravićeve rasprave o njemu kao liričaru, Tresić je dopisivanjem iz Beča uvjeravao dalmatinskog kritičara kako je u toj zbirci *uspio više euforičke ideje i osjećaje zaodjenuti u čisto narodno kolo*, dokazujući kako u njoj ima *pravoga biserja*.¹⁰⁵ Ustanovivši da je Dinko Politeo ponekad bio dovršan, ali dobra ukusa, Tresić je uputio Petravića na afirmativnu Politeovu ocjenu,¹⁰⁶ svojedobno objavljenu u *Viencu*, u kojoj zbirku stavlja uz bok najboljemu što je moderna europska literatura u erotici iznijela.¹⁰⁷

U Ostojićevoj nakladi izišla je još jedna Tresićeva knjiga – putopis *Poleti okolo Biokova* 1902. godine. Prije ove knjige Tresić je objavio zapažene putopise *Po Lici i Krbavi*, *Po Bosni i Hercegovini*, *Po moru*, te naslove *Po Ravnim kotarima* i *Preko Atlantika do Pacifika* nakon nje. Putopise, uz lirska ostvarenja, književna kritika i danas smatra najboljim dijelom njegova opsežnog opusa.¹⁰⁸ U putopisu *Poleti okolo Biokova* Tresić je znatnu pozornost posvetio obitelji Ostojić ističući njihove općeljudske i intelektualne

101 Stjepan Matković, „Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva“, *Časopis za suvremenu povijest* 28, br. 1-2 (1996): 99-100.

102 HR-DAST-178, kutija 5, omot Ostojić Mate, nedatirano pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću napisano vjerojatno 1900.

103 Po svemu sudeći Tresićeve *Rane otačbine* nikada nisu tiskane kao zasebno djelo.

104 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 3. ožujka 1900.

105 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.145, pismo A. Tresića Pavičića A. Petraviću 26. listopada 1909.

106 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.145, pismo A. Tresića Pavičića A. Petraviću 27. lipnja 1910.

107 „Književno pismo“, *Vienac: zabavi i pouci*, 10. siječnja 1901.

108 Nikica Kolumbić, „Zapažanja o putopisima Ante Tresića Pavičića“, u *Književno djelo Ante Tresića Pavičića: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 15. listopada 1993. godine u Splitu*, ur. Ivo Frangeš (Split: Književni krug, 1995), 116.

kvalitete. Nikola Ostojić smatrao je taj putopis najljepšim, a možda i najboljim što je Tresić ikada napisao kazavši da su mnoge stranice putopisa dostojne D'Annunzijeva stila i Hugonove dubine razmišljanja.¹⁰⁹

Izabrani članci Dinka Politea

Uz Petravića i Tresića Pavičića, još je nekoliko Hvarana u tuzlanskoj tiskari Ostojićevim zalaganjem objelodanilo svoja djela. To su bili Starograđani Stjepko Ilijić, Marin Sabić i Dinko Politeo, od kojih će se ovdje nešto više prostora posvetiti Politeu zbog opsega i historiografsko-dokumentarne vrijednosti njegovih radova izdanih u Donjoj Tuzli. Dinko Politeo najcjenjeniji je bio kao novinar, iako se okušao i kao književnik. Njegov novinarski rad broji na tisuće članaka i nezaobilazno je ime u povijesti hrvatskog političkog novinarstva. Poznavatelje Politeove biografije dodatno impresionira činjenica da je posljednjih sedam godina proživio u potpunoj sljepoći, što nije umanjilo njegovu produktivnost.¹¹⁰ Nesretna homerijanska sudbina Dinka Politea malo je koga ostavljala ravnodušnim; izazivala je kod poznanika emocije u rasponu od puke samilosti do neizmjernog poštovanja.

Veličine Politeova imena i djela svjestan je bio Ivan Kazimir Ostojić koji ga je smatrao i vrsnim književnim kritičarem.¹¹¹ Stoga je računao da će Politeove knjige biti tražene i dobro prodavane.¹¹² S druge strane, Politeo se dulje vrijeme bavio mišlju da objavi odabrane članke. Imao je u vezi s time i neke ponude, ali se nije usuđivao sam tražiti nakladnika. Kad mu je tiskara N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnog društva u Donjoj Tuzli preko svog člana Ivana K. Ostojića ponudila da sabere bolje članke koje bi ona objelodanila, Politeo je pristao i prionuo poslu.¹¹³ U pismu Petraviću sredinom 1900. Ivan K. Ostojić piše da mu je Politeo pismeno obećao svoje studije u tri knjige, no bio je skeptičan prema tome prokomentiravši: *nu njegovo obećanje, ludom radovanje*.¹¹⁴ Unatoč Ostojićevu nepovjerenju, Politeo je obećanje ispunio. Štoviše, količina i opsežnost njegovih probranih članaka bila je tolika da tri knjige koje je Ostojić spomenuo Petraviću ne bi bile ni približno dovoljne da se objavi sve ono što je Politeo pripremao. Na prvim stranicama *Predgovora* Dinko Politeo piše kako planira objaviti zbirku izabranih članaka razdijeljenu u pet tematskih skupina: 1. *Životopisne crtice*, 2. *Književni i kritički članci*, 3. *Saborski i izborni članci*, 4. *Članci o vanjskoj politici*, 5. *Razni članci*

109 HR-DAST-178, kutija 5, omot Ostojić Nikola, dopisnica N. Ostojića A. Tresiću Pavičiću 9. lipnja 1902.

110 Cvjetko Škarp, *Dinko Politeo: studija*, (Zagreb: tiskara Merkantile, 1933), 14-16.

111 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 14. kolovoza 1900.

112 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 18. listopada 1901.

113 Dinko Politeo, *Izabrani članci: predgovor (I. dio)* (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1901), 5-6.

114 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 20. svibnja 1900.

koji strogo ne spadaju ni u jednu od navedenih skupina.¹¹⁵ Naknadno je odlučeno da će člancima prethoditi predgovor koji se trebao tiskati u sklopu prvog sveska *Izabranih članaka*. No predgovor je postajao sve opširniji i zanimljiviji, pa je odlučeno tiskati ga u odvojenoj knjizi, makar se i ona odužila na dva-tri sveska.¹¹⁶ Naposljetku je ambiciozan projekt samo djelomice realiziran – što zbog Ostojićeva povlačenja iz nakladničkog posla uslijed nepovoljnih književnih prilika, što zbog Politeove preuranjene smrti (5. ožujka 1903.) koja se zbilja otprilike u isto doba.¹¹⁷ Na koncu je 1901. tiskan samo prvi dio izabranih članaka pod naslovom *Životopisne crtice*, zbog opsežnosti podijeljen u dva sveska, a navodno je trebao izaći i treći. U *Životopisnim crticama* Politeo donosi tekstove o značajnicima hrvatske političke i kulturne scene koje je pisao i objavljivao najčešće kao svojevrzne nekrologe povodom njihove smrti. Po potrebi ih je prije tiskanja u *Izabranim člancima* dopunjavao.¹¹⁸ Tako u prvom svesku *Životopisnih crtica* sabire članke o Račkom, Klaiću i Pavlinoviću,¹¹⁹ dok u drugom svesku portretira čitav niz poznatih i manje poznatih ličnosti: od dalmatinskog narodnjaka Jerka pl. Cambija do barunice Ivke Vranczyány.¹²⁰ Što se tiče predgovora *Izabranim člancima*, objavljen je samo prvi dio s pišćevom fotografijom na početku i posvetom Politeovu učitelju u novinarstvu don Jurju Biankiniju. U *Predgovoru* Politeo iznosi uspomene iz novinarskog života. Prvi dio objavljen u Donjoj Tuzli obuhvaća razdoblje do 1875. kada u Zadru postaje suradnik *Narodnog lista*.¹²¹ Nakon Politeove smrti njegov šesnaestogodišnji sin Ivo, kasnije čuveni zagrebački odvjetnik, raspitivao se kod Ostojića što je s tiskanjem drugoga sveska predgovora. Ostojić mu je odgovorio da će teško biti tiskan s obzirom da se prijašnji svesci nisu dovoljno dobro prodavali. Budući da se tako zaista i dogodilo, mladi Ivo Politeo nastojao je doći u posjed rukopisa svog pokojnog oca.¹²²

Bez obzira na bilancu rasprodaje Politeovih knjiga, u intelektualnim krugovima uistinu je vladalo veliko zanimanje za njegove knjižice. To potvrđuje podatak da je povodom izlaska prvog dijela *Izabranih članaka* Antun Gustav Matoš iz Pariza pisao Ostojiću neka mu ih što prije pošalje kako bi o njima pisao u *Nadi* ili *Narodnim novinama*. Istim se povodom javio i Stjepan Radić iz Zemuna, sa zamolbom da mu se

115 Dinko Politeo, *Izabrani članci: predgovor (I. dio)* (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1901), 6.

116 Isto, 2-3; SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dvije dopisnice Ivana K. Ostojića A. Petraviću od 15. lipnja 1901.

117 Cvjetko Škarpa, *Dinko Politeo: studija* (Zagreb: tiskara Merkantile, 1933), 15.

118 Dinko Politeo, *Izabrani članci: predgovor (I. dio)* (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1901), 5-6.

119 Dinko Politeo, *Izabrani članci, I. dio: Životopisne crtice, I. svezak*, (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1901)

120 Dinko Politeo, *Izabrani članci, I. dio: Životopisne crtice, II. svezak* (Donja Tuzla: N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, 1901)

121 Cvjetko Škarpa, *Dinko Politeo: studija* (Zagreb: tiskara Merkantile, 1933), 23.

122 Hrvatska – Hrvatski državni arhiv – 416, *Rukopisna ostavština dra Ive Politea* (HR-HDA-416), kutija 52, omot IV - korespondencija, dva pisma I. Politea A. Tkalčić od 30. lipnja 1903. i 26. listopada 1906.

pošalje Politeov *Predgovor* jer ga ne može nabaviti zbog financijskih nedaća. Radiću je knjiga navodno trebala jer je dobio poziv iz Praga da o njoj piše u jednom tamošnjem dnevniku.¹²³ I kad je već odustajao od tiskarskog poduhvata, planirajući izdati još one rukopise koje je zaprimio i obećao, Ivan K. Ostojić mislio je među njima i na Politeove materijale jer je smatrao da ih publika čita i kupuje radije nego druga izdanja. Na žalost čitateljstva, samo je manji dio predviđenih Politeovih tekstova ugledao svjetlo dana, no zato je 1902. Ostojić objavio Kranjčevićeve *Trzaje* za koje je bio uvjeren da će pobuditi pravu senzaciju.¹²⁴

Kranjčevići *Trzaji*

Kao više hrvatskih prosvjetnih djelatnika poput Josipa Milakovića, Stjepana Iijića i Ljuboja Dlustuša, i Silvija Strahimira Kranjčevića učiteljska je služba usmjerila u Bosnu u kojoj je proveo čak 22 godine, sve do svoje smrti u Sarajevu 1908. godine. Unatoč pravaškoj orijentaciji, Kranjčević je kao mlad i perspektivan pjesnik preuzeo uredništvo sarajevske *Nade*, lista pokrenutog 1895. godine od strane zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu. Za urednika tog prvog književnog lista u Bosni i Hercegovini postavljen je bio vladin pouzdanik Kosta Hörmann, no Kranjčević je samostalno uređivao književne priloge na koje se odnosila glavnina lista.¹²⁵ Uloga Koste Hörmanna ubrzo je postala sasvim formalna, jer Hörmann je kao kulturnjak, možda i prožet hrvatskim duhom, podržavao Kranjčevićev rad koliko mu je položaj dopuštao.¹²⁶ S nepotpisanim Kranjčevićem na čelu, sarajevska se *Nada* profilirala u jedan od najvažnijih hrvatskih književnih časopisa u doba moderne. U njoj su surađivali svi značajniji hrvatski pisci tog vremena: Matoš, Begović, Nazor, M. Nikolić, Domjanić, Leskovar, Tucić, Nehajev, uključujući i one starijeg naraštaja poput Harambašića, Gjalskog, Vjenceslava Novaka, Josipa Kozarca...¹²⁷ Istodobno vrata *Nade* nisu bila zatvorena ni srpskim književnicima.¹²⁸

I sam povremeni suradnik *Nade*, s Kranjčevićem je blizak postao Nikola Ostojić, pa je Kranjčević sa zajedničkim prijateljem Josipom Milakovićem jednoga ljeta nekoliko dana proveo kod Ostojića na Braču.¹²⁹ Prije putovanja u Italiju, u srpnju 1901. godine, Kranjčević je ponovno, ovaj put sa suprugom, boravio kod Nikole Ostojića u Povljima gdje su se kupali, lovili ribe i *parali čuke*, rijetko se dotičući literarnih pitanja.¹³⁰ Kranj-

123 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

124 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 29. ožujka 1902.

125 Dubravko Jelčić, „Kranjčević u Bosni i Hercegovini“, *Hrvatska revija* 16, br. 1 (2016): 12-15.

126 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila*, 1. siječnja 1932.

127 Dubravko Jelčić, „Kranjčević u Bosni i Hercegovini“, *Hrvatska revija* 16, br. 1 (2016): 12-15.

128 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila*, 1. siječnja 1932.

129 Nikola Ostojić, „Uspomene s otoka Brača“, u *Brački zbornik* 2, ur. Andre Jutronić (Split: Savjet za prosvjetu i kulturu NO kotara Brač u Supetru, 1954), 158-159.

130 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 28. srpnja 1901.

čevićeva supruga Ela uživala je u lovljenju kanjaca, bacanju mreža i traženju školjaka po bračkom žalu.¹³¹ Uslijed sve učestalijih putovanja u Sarajevo koja su rezultirala trajnim preseljenjem, Nikola Ostojić još se više zbližio s Kranjčevićem. Kao osoba bliska njemu i njegovoj obitelji Ostojić u svojim *Uspomenama iz Sarajeva* piše kako je Kranjčević unatoč mnogim razočaranjima bio veliki optimist, što se ne bi dalo iščitati iz njegovih pjesama u kojima se uvijek krije koja dublja filozofska misao prožeta većinom pesimističnom natrubom. Iz brojnih druženja sjeća ga se kao veseljaka, čovjeka punog vatre i nade, kakav je ostao dok ga nije shrvala teška bolest. Također piše da je Kranjčević bio dobar kao kruh jer nije poznao *zlobe ni pizme ni osvete*.¹³² Sa svojom suprugom i kćerkom bio je jako povezan, što se uostalom može zaključiti iz objavljene intimne korespondencije prepune međusobnog tepanja.¹³³ No u prosuđivanju književnih radova, tvrdi Ostojić, Kranjčević je bio nesmiljen i nije propuštao u tisk što mu se nije činilo vrijednim, neovisno iz čijeg bi pera došlo.¹³⁴

Nikolin brat Ivan Kazimir se za boravka u Donjoj Tuzli s Kranjčevićem više puta sastajao u sarajevskom uredništvu *Nade*, ali i u Kranjčevićevu gostoljubivom domu. Posredstvom Josipa Milakovića koji je 1900. godine među prvima objavio knjigu u Ostojićevoj nakladi (*Staze i putevi*, 1900.) Kranjčevića je zamolio da objavi zbirku u Donjoj Tuzli. Ponudu je Kranjčević prihvatio ustvrdivši da nije računao na *toliku gotovost*. Što se tiče pitanja honorara, Kranjčević je osjećao nelagodu te se nakon Ostojićeve privole opravdavao kako ne bi bio ni otvorio pitanje honorara da prilike nisu nepovoljne jer *prilike gospodare čovjekom*.¹³⁵

U travnju 1901. Kranjčević je pisao Petraviću kako je već sradio pjesme koje će tiskati kod Ostojića, ali im želi pridodati još barem pet novih.¹³⁶ Naposljetku je zbirka *Trzaji* sadržavala devet novih, dotad neobjavljenih pjesama,¹³⁷ iako je Kranjčević pisao kako bi želio da čitava zbirka bude sastavljena od novih pjesama, ali toliko ne stiže pisati jer cijeli dan provodi u kancelariji, pa mu se navečer gade papir i tinta. Žali se da mu klonuše živci, a ni oči mu više ne podnose toliko napora. Kranjčević je bio preopterećen oko uređivanja *Nade* jer je, prema njegovu kazivanju, bio zadužen za cijeli tekstualni dio lista.¹³⁸ Kranjčevićeva supruga Ela, koja se zajedno s mužem borila s njegovom dugotrajnom bolešću, bila mu je pri ruci i oko pripreme *Trzaja*. Umjesto njega prepisala je rukopis zbirke.¹³⁹ Ivan K. Ostojić zaprimio je Kranjčevićeve *Trzaje* na tiskanje kon-

131 HR-HDA-834, kutija 2, omot 10, pismo N. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 15. srpnja 1901.

132 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila*, 1. siječnja 1932.

133 „Elina i Silvijeva pisma 1897. – 1908.“, u *Skriveni svijet Silvija Strahimira Kranjčevića*, autor predgovora Krešimir Nemeć (Zagreb: Školska knjiga, 2008), 223 – 877.

134 Nikola Ostojić, „Uspomene iz Sarajeva“, *Jadranska vila*, 1. siječnja 1932.

135 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

136 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.60, pismo S. S. Kranjčevića A. Petraviću od 21. travnja 1901.

137 Silvije Strahimir Kranjčević, *Sabrana djela; Pjesme*, sv. 2, ur. Dragutin Tadijanović (Zagreb: JAZU, 1958), 632.

138 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.60, pismo S. S. Kranjčevića A. Petraviću od 21. travnja 1901.

139 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

cem 1901. godine, zajedno s Nazorovim pjesmama koje, doduše, nikada nije tiskao.¹⁴⁰ Kranjčević je namjeravao napisati predgovor zbirci, ali je od te namjere odustao i predgovor je izostao. Izrazio je želju da mu Ostojić pošalje prvi otisak objašnjavajući svoj običaj da mu pri korekturi u zadnji čas štošta padne na pamet, no sve u svrhu što boljeg uređenja zbirke.¹⁴¹

Na taj je način 1902. godine, zaslugom Ivana K. Ostojića, uspješno izdana treća Kranjčevićeva zbirka *Trzaji*, posljednja za pjesnikova života. Nakon tog uspjeha, doživio je Kranjčević već sljedeće godine udarac gašenjem *Nade* zbog financijskih problema. *Eto nam je i krava muzara crknula i ožalostila mnoge parazite i ode „Nada“ „senza infamia e senza lado“ neoplakana od politike, prem je u istinu grehota, jer u koliko je amo moguće, ona je ipak držala na okup hrvatsku inteligenciju i pratila našu knjigu, slikovito je Nadinu propast Anti Petraviću opisao Stjepko Ilijić, učitelj i književnik iz Kranjčevićeva kruga, još jedan koji je svoje knjige otposlao u svijet u Ostojićevu aranžmanu.¹⁴²*

Stjepko Ilijić i Josip Milaković

Osim onih poblize opisanih u prethodnom dijelu rada, još je čitav niz knjiga izišao Ostojićevim zauzimanjem u Donjoj Tuzli. Među onima već spomenutima, krugu djela objavljenih u prvoj godini Ostojićeve nakladničke aktivnosti, dakle 1900–toj, pripadaju *Pjesme u stihu i prozi* Stjepka Ilijića. Još 1898. Ilijić je počeo skupljati svoje radove razasute po novinama s namjerom da ih objavi pod tim naslovom. Bio je svjestan da će teško pronaći nakladnika,¹⁴³ što nije bilo pretjerano pesimistično razmišljanje s obzirom na to da je čak kalibar književnika kakav je bio Ante Tresić Pavičić muku mučio s objavljivanjem drame *Finis Reipublicae*.¹⁴⁴ Zasigurno mu je laknulo kada se Ostojić pojavio u ulozi nakladnika jer su već u svibnju 1900. Ilijićeve pjesme bile u Tuzli i čekale tiskanje.¹⁴⁵ Kad mu je Ostojić iznio neke opaske, Ilijić mu je kazao kako u svojim pjesmama manje pazi na formu kojoj nikada neće žrtvovati misao. Naposljetku su se o Ilijićevim pjesmama pozitivno izjasnili Tresić, Sabić, Katalinić i Čedomil.¹⁴⁶

Iako u Ostojićevoj nakladi Ilijić nije uspio objaviti još šest pripovijedaka iz dalmatinskog života, u tuzlanskoj je tiskari realizirao drugu zamisao koja ga je dugo zaokupljala. Godinama je sanjao o dovršavanju Preradovićeve romantičnog epa *Lopudska sirotica*, inspiriranog narodnom legendom, kojem je Preradović spjevao tek prvo i znatan

140 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću vjerojatno s kraja prosinca 1901.

141 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

142 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, pismo S. Ilijića A. Petraviću od 13. prosinca 1903.

143 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, pismo S. Ilijića A. Petraviću od 18. veljače 1898.

144 Stjepan Matković, „Ante Tresić Pavičić i njegova rana pravaška iskustva“, *Časopis za suvremenu povijest* 28, br. 1-2 (1996): 112.

145 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo Ivana K. Ostojića A. Petraviću od 20. svibnja 1900.

146 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

dio drugoga pjevanja.¹⁴⁷ Da s misli prijeđe na djela potaknuo ga je u jednom razgovoru prijatelj Josip Milaković,¹⁴⁸ nakon čega je u prvoj polovici 1902. uspješno nadopisan Preradovićev ep u nastavcima izlazio u *Nadi*, ali Ilijić ga je želio objaviti i zasebno.¹⁴⁹ Budući da se krajem 1902. Ivan K. Ostojić konačno povukao iz nakladničkog posla, Ilijić je 1903., uz Ostojićevo jamstvo, u ukupno 5 pjevanja i 1300 stihova tiskao *Lopudsku siroticu* u tuzlanskoj tiskari o vlastitom trošku.¹⁵⁰ Učinio je to uz zahvalu Preradovićevu sinu Dušanu koji mu je dopustio tiskati fragment *Lopudske sirotice* s nastavkom, a knjigu je objavio u *nadi da će općinstvo i kritika rado i mnogo opraštati onomu koji se laća smjela pothvata, pa makar i ne uspio potpuno*. Čini se da su Tugomir Alaupović, pa i strogi Kranjčević, bili zadovoljni poduhvatom kojega se latio Ilijić. Ako je vjerovati Ilijićevim riječima, Josip Milaković i supruga plakali su dok im je čitao svoj dio epa.¹⁵¹ No čini se da nisu baš svi plakali od ganuća dok su čitali Ilijićev uradak. Sredinom 1903. u *Vienču*, koji je tada već uređivao Milivoj Dežman, izašla je oštra kritika potpisana inicijalom R. koja ga nije štedjela, a čini se ni Preradovića, što je Ilijića poprilično uzrujalo.¹⁵² Unatoč tomu, uspješno je prodao nekoliko stotina primjeraka, u čemu mu je pomagao i Petravić. Naposljetku je Ilijić, koji se dijelom i nakratko obuo u Ostojićeve cipele, zaključio da se ne bi više uhvatio nakladničkog posla jer oduzima puno vremena i zadaje puno brige, a potrošio je i novčanih sredstava.¹⁵³

Manje novčanih sredstava potrošio je Josip Milaković za svoje obimne antologije objavljene 1903. i 1905. s obzirom na to da je trošak na sebe u potpunosti preuzeo Ivan K. Ostojić. Milaković je, uz Rikarda Katalinića Jeretova, bio među književnim drugovima koji su u samom začetku najviše poticali Ostojića da se upusti u nakladnički posao, nakon čega su mu se njihovim posredovanjem obraćali brojni pisci.¹⁵⁴ Tako je i Milaković, u čijem pjesnikovanju Miroslav Šicel ne vidi nikakav novi ili originalni doprinos hrvatskoj poeziji,¹⁵⁵ objavio 1900. u tiskari N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnog društva u Donjoj Tuzli zbirku pjesama *Staze i putevi*.

Puno ambiciozniji poduhvat bilo je izdavanje antologije za školarce 1903. godine pod naslovom *Naša pjesma: antologija hrvatskoj mladeži* koju je uredio Josip Milaković, a u potpunosti, dakle, financirao Ivan K. Ostojić, unatoč tomu što je već bio obustavio nakladničku djelatnost. Namjera izdavača i urednika bila je sabrati najljepše pjesme iz omladinske literature od doba hrvatskog narodnog preporoda pa do godine

147 Ivan Kazimir Ostojić, „Stjepko Ilijić“, *Jadranska vila: list za književnost i kulturu*, 1. travnja 1933.

148 „Na objašnjenje“, u Petar Preradović, *Lopudska sirotica: fragmenat Petra Preradovića*, dopjevao Stjepko Ilijić (Donja Tuzla, tiskar J. Schnürmachera, 1903), 3-6.

149 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, dopisnica S. Ilijića A. Petraviću poslana 3. ožujka 1902.

150 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica Ivana K. Ostojića A. Petraviću 21. prosinca 1902.

151 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, dopisnica S. Ilijića A. Petraviću poslana 3. ožujka 1902.

152 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, pismo S. Ilijića A. Petraviću 25. srpnja 1903.

153 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.48, pismo S. Ilijića A. Petraviću 19. svibnja 1903.

154 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila*, 1. lipnja 1930; Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

155 Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti*, sv. 2 *Realizam* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2004), 57.

nastanka knjige. Antologiju su Ostojić i Milaković namijenili ne samo polaznicima osnovne škole, već i prvim razredima viših pučkih, trgovačkih i srednjih škola i tiskali je u Donjoj Tuzli u tiskari koja je tada već nosila samo ime J. Schnürmachera.¹⁵⁶ Stručna pedagoška kritika pohvalila je knjigu kao pomoćni priručnik u nastavi, a vlade u Zagrebu, Sarajevu i Zadru preporučile su je katoličkim đacima za svoje škole,¹⁵⁷ u čemu je izvjesnu ulogu odigrao vladin tajnik Ljuboje Dlustuš, Milakovićev sarajevski kolega.¹⁵⁸ Knjiga unatoč preporuci nije naišla na značajniji uspjeh u prodaji niti na ičiju materijalnu pomoć, kao ni na pozornost koju su Ostojić i Milaković priželjkivali.¹⁵⁹

Treba napomenuti kako Ostojićev nakladnički poduhvat u više navrata ipak jest bio reklamiran u utjecajnim listovima, poput zadarskog *Narodnog lista*. Krajem 1903. *Narodni list* prenio je iz *Tršćanskog Lloyd*a članak koji hvali nakladnički poduhvat i plemenitost Ivana K. Ostojića nazivajući ga hrvatskim književnim mecenom, te apelirajući na sve hrvatske rodoljube neka pomognu njegovu djelatnost. S obzirom na to da je Ostojić krajem 1903. bio već napustio dotadašnji obrazac nakladničkog djelovanja, ta je reklama ponajviše bila u marketinškoj funkciji Milakovićeve antologije *Naša pjesma*, na koju se autor izrijekom osvrće i najavljuje drugi svezak.¹⁶⁰

Ostojić je zaista odlučio ostati dosljedan svojoj plemenitoj namjeri i javno iznesenom obećanju pa financirati nastavak antologije na široj osnovi. Tako je Ostojićevim sredstvima 1905. godine Milaković priredio obimni pjesnički zbornik *Naša pjesma: antologija hrvatskog i srpskog pjesništva*. Ova antologija namijenjena odrasloj dobi, tiskana u Sarajevu, ne u Donjoj Tuzli, donosi pregled hrvatske i srpske narodne i umjetničke poezije od najstarijih početaka do najnovijeg doba.¹⁶¹ Ante Petravić kritizirao je zbunjajući naslov koji je dan novoj antologiji. Naime, Petravić argumentira kako se u njenom naslovu spominje *II. dio*, iako se sadržajno uopće ne nastavlja na prvu antologiju iz 1903., već je samostalna cjelina, što zbunjuje čitatelja.¹⁶² Kao i svaka antologija, tako je i Milakovićeva iz 1905., koju Petravić ocjenjuje *do sada najvećim našim pjesničkim zbornikom*, izazvala neodobravanje pojedinih pjesnika. Nezadovoljan izborom svojih pjesama uvrštenih u antologiju, Ante Tresić Pavičić u pismu Petraviću pita se: *Što ste drugo mogli očekivati od onog velikog komada mesa? Od onoga koji je od sebe uvrstio 17 pjesama, a od Njegoša 1... ako je uvrstio 17 svojih pjesama, morao je pretiskati cijelu Preradovićevu zbirku i još bi nerazmjer bio ogroman.*¹⁶³ S druge strane,

156 *Naša pjesma: antologija hrvatskoj mladeži*, sv. 1, sastavio Josip Milaković (Donja Tuzla: tisak J. Schnürmachera o trošku Ivana K. Ostojića, 1903), 7.

157 „Književno pismo Ivanu K. Ostojiću“, *Narodni list*, 22. siječnja 1906.

158 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila* 1. lipnja 1930.

159 *Naša pjesma: antologija hrvatskog i srpskog pjesništva*, sv. 2, sastavio Josip Milaković (Sarajevo: Knjigotiskara Vogler i drugovi, 1905), 5-9.

160 „Hrvatski književni mecena“ *Narodni list*, 5. prosinca 1903.

161 *Naša pjesma: antologija hrvatskog i srpskog pjesništva*, sv. 2, sastavio Josip Milaković (Sarajevo: Knjigotiskara Vogler i drugovi, 1905), 5-9.

162 „Književno pismo Ivanu K. Ostojiću“, *Narodni list*, 22. siječnja 1906.

163 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.145, pismo A. Tresića Pavičića A. Petraviću od 20. travnja 1906.

imajući na umu da je Ivan K. Ostojić bio glavni financijer Milakovićevih antologija, ne treba čuditi što se u obje našlo mjesta za njegove pjesme i pjesme njegove braće Mate i Nikole.

Ostala objavljena djela

U obje Milakovićeve antologije našle su se i pjesme Marina Sabića, rijetko spominjanog u povijesnim pregledima i antologijama hrvatske književnosti novijeg postanka. Taj pjesnik kršćanskog nadahnuća, poput Petravića, Ilijića i Politea rođenjem Starogračanin, s Ivanom K. Ostojićem poznao se iz školskih dana u Splitu, a njihovo se prijateljstvo učvrstilo kada su zajedno u Zadru polagali drugi državni ispit.¹⁶⁴ U tiskari N. Pissenbergera i J. Schnürmachera u Donjoj Tuzli Ostojić je 1901. izdao Sabićevu zbirku *Trenutci* koju je autor popratio svojevrsnim podnaslovom *Odlomci nedopjevane pjesmarice*. Ostojić je namjeravao izdati i njegove izabrane studije kojih je Sabić imao dosta. Iako se sa Sabićem bio sporazumio oko objavljivanja tih studija, one nikada nisu tiskane.¹⁶⁵

Šibenčanin Dinko Sirovica nije bio toliko blizak Ivanu K. Ostojiću poput Sabića, no među prvima mu je čestitao na nakladničkoj inicijativi. Sredinom 1900. Sirovica je Ostojiću najavio svoju pošiljku,¹⁶⁶ te ga pri slanju rukopisa ovlastio da u zbirku uvrsti samo one pjesme koje mu se sviđaju, a da slobodno izbací one koje bi mu svojom oštrinom i žestinom mogle prouzročiti negativne posljedice. Kad mu je zbirka objelodanjena 1901. godine, Sirovica je želio da se jedan primjerak pošalje Matošu u Pariz. Kritikama je bio zadovoljan, a zanimalo ga je što će reći i mladi modernisti, iako do njihova mišljenja nije mnogo držao.¹⁶⁷ Nekoliko mjeseci nakon objave zbirke pisao je iz Opuzena Tresiću Pavičiću da se malo bavi poezijom jer je preopterećen škverskim poslom.¹⁶⁸

Mladi književnik Ivan Krnic obratio se tiskari u Donjoj Tuzli sa željom da mu se objavi 12 pripovijesti.¹⁶⁹ Njegova zbirka pripovijesti tiskana je ondje 1901. pod naslovom *Ljubavna priča*. O njoj Petravić nije imao dobro mišljenje, kao ni o Krnicu općenito zamjerajući mu istodobno pisanje u listovima posve suprotnih usmjerenja. Nakon što je tiskana *Ljubavna priča*, Krnic je poslao tiskari u Donjoj Tuzli pismo u kojemu ističe susretljivost ravnateljstva komanditnog društva, što se po njegovu sudu ne bi moglo očekivati od nakladnika u Hrvatskoj. Pritom je iznio nekoliko prijedloga kako najbolje raspućavati knjige, koje je Ostojić smatrao vrlo umjesnima.¹⁷⁰

164 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke uspomene iz Splita“, *Jadranska vila*, 1. rujna 1931.

165 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1900.

166 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 20. svibnja 1900.

167 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

168 HR-HDA-834, kutija 2, omot 59, pismo D. Sirovice A. Tresiću Pavičiću od 16. studenog 1901.

169 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirana razglednica I. K. Ostojića A. Petraviću poslana vjerojatno prije 1901.

170 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

Svestrani Ivan Andrović nudio je Ostojiću u nakladu velik broj djela, od kojih mu je neke i dostavio.¹⁷¹ Ostojić je cijenio njegovu marljivost i smatrao kako među njegovim radovima ima dobrih stvari, no nije si mogao dopustiti tiskati sve što je Andrović nudio.¹⁷² Brat Nikola i Ante Petravić pokušali su ga odvratiti od namjere tiskanja tih djela,¹⁷³ no Ivan K. Ostojić nije dao napadati mladog Androvića¹⁷⁴ i tiskao mu je 1902. godine prvi dio *Studije o Božanstvenoj komediji*.

Profesor Dragutin Franić još je jedan od brojnih autora kojima je dobro došla pojava Ivana K. Ostojića na nakladničkoj sceni, s obzirom na to da nisu uspijevali pribaviti sredstva dostatna za tiskanje svojih djela. Iako je Franić još u prvoj polovici 1900. godine na razne adrese odaslao pozive na pretplatu, na što mu se odazvalo 200 pretplatnika, sakupljeni iznos nije bio ni približno dovoljan za tiskanje pripremljenog djela, a kamoli da se izdanje opremi željenim slikama i zemljopisnim kartama. Zato je njegovo djelo *S gjacima: kroz Bosnu - Hercegovinu, Crnu Goru, Dalmaciju, Jadransko more, Istru (Trst, Mletke, Rijeku) i Hrvatsku* tiskano nešto kasnije, 1901. godine, kad mu je tiskara N. Pissenbergera i J. Schnürmachera iz Donje Tuzle ponudila povoljne uvjete. Zanimljivo je da je slovo „đ“ u knjizi zamijenjeno dvoslovom „gj“ jer tiskara nije u trenutku tiskanja imala pri ruci veći broj traženoga slova.¹⁷⁵

Ivan Kazimir Ostojić objavio je još izabrane crtice Alberta Webera pod naslovom *Ispod pučine svjetla*, smatrajući ih veoma originalnima i modernima.¹⁷⁶ O Weberovoj prethodnoj zbirci *Pjesme* kritika je pisala pozitivno; na nju su se osvrnuli Kranjčević u *Nadi* i Hranilović u *Viencu*. Kasnije je doživio uspjeh s dramom *Slike* koju je objavio zajedno sa Stjepkom Španićem,¹⁷⁷ no ipak Alberta Webera možemo ubrojiti u najmanje prepoznatljive književnike čije je rukopise Ostojić ukoričio.

Nerealizirani pregovori

Pored objavljenih knjiga, među kojima su, osim afirmiranih književnika, svoje mjesto našli i manje uspješni autori, još su neka zvučna imena hrvatske književnosti s Ivanom Kazimirom Ostojićem u to vrijeme dogovarala tiskanje svojih djela, ali do izdavanja iz različitih razloga nije došlo.

171 Isto.

172 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću vjerojatno s kraja prosinca 1901.

173 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću od 15. siječnja 1902.

174 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću nastalo vjerojatno 1902.

175 „Pripomenak“, u: Dragutin Franić. *S gjacima: kroz Bosnu - Hercegovinu, Crnu Goru, Dalmaciju, Jadransko more, Istru (Trst, Mletke, Rijeku) i Hrvatsku*, (Donja Tuzla: tiskara N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnog društva, 1901), 3-4.

176 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 14. veljače 1902.

177 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

Posredstvom jednog od Ivanove braće Milan Begović je poslao Ostojiću četiri dramuleta, uz obećanje da će mu poslati još i djelo u stihovima *Venus Victrix* kada je dovrši. *Venus Victrix* izišla je nekoliko godina kasnije, ali ne u Donjoj Tuzli, kao ni spominjani dramuleti. Ostojić kasnije piše kako se ni sam ne sjeća iz kojega razloga.¹⁷⁸ To je nedvojbeno bila propuštena prilika za dobru reklamu i učvršćivanje reputacije tiskare, jer je Begović tada već predstavljao atraktivno književno ime. Njegova zbirka *Boccardo* izazvala je 1900. godine pravu buru u odnosima između mladih i starih, u čemu je Dinko Politeo išao toliko daleko da ju je nazvao *bolesnom lirikom*.¹⁷⁹ Iako je i Ivan K. Ostojić za njega držao da je *otišao stranputice* zbog modernističkih tendencija,¹⁸⁰ u to je vrijeme Begović bio u dobrim odnosima s braćom Ostojićima.¹⁸¹ Da je Ivan K. Ostojić u nakladničkom poslu bio otvoren prema književnicima različitih pogleda dokazuje podatak da je na savjet činovnika zemaljske banke u Sarajevu Dušana N. Plavšića bio pripravan uzeti u nakladu Dežmanovu dramu *Kneginja Jelena*, što mu je Petravić dosjetljivo u pismu prokomentirao biblijskim poučkom: *Tko tebe kamenom, ti njega kruhom*. Do Dežmanova izdanja ipak nije došlo, a *Kneginja Jelena* koja se s dobrim uspjehom prikazivala na zagrebačkim kazališnim daskama, objavljena je u sarajevskoj *Nadi* a potom je u Zagrebu pretiskana u zasebnu knjigu.¹⁸²

I Antun Gustav Matoš pisao je Ostojiću u želji da se saberu, i u zasebnoj knjizi objave, članci koje je po hrvatskim i srpskim časopisima objavljivao o jubilarnoj svjetskoj izložbi u Parizu. U tim je literarnim esejima i dojmovima Matoš opširno pisao o toj značajnoj manifestaciji kojoj, po njegovu mnijenju, nije posvećeno dovoljno pozornosti u domovini.¹⁸³ Nije poznato iz kojega razloga Matoševa inicijativa nije sprovedena u djelo.

No, poznat je razlog iz kojeg Vladimir Nazor ništa nije objavio u Donjoj Tuzli, iako je poslao Ostojiću neke pjesme za tiskanje, ne tražeći nikakva honorara. Naime, Nazor je nakon slanja rukopis zatražio natrag jer je poželio još ispravljati i dotjerivati pjesme uslijed viška slobodnog vremena kojim je u to vrijeme raspolagao. Na koncu je Ostojiću bilo žao što pjesme Vladimira Nazora, njegova suotočanina, nisu tiskane u njegovoj nakladi.¹⁸⁴

Jakša Čedomil bio je jedan od književnika čija je djela Ivan K. Ostojić žarko želio pridobiti za tiskaru komanditnog društva N. Pissenbergera i J. Schnürmachera iz Donje Tuzle. Smatrao je da bi se njegovi radovi više čitali i lakše prodavali.¹⁸⁵ Ostojić je preko Petravića ponudio Čedomilu novčani honorar te 50 primjeraka objavljene knjige,

178 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila*, 1. lipnja 1930.

179 „Knjiga Boccardo’ i hrvatski dekadenti“, *Vienac: zabavi i pouci*, 11. kolovoza 1900.

180 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 19. kolovoza 1900.

181 „Pisma; Autobiografski zapisi“, u *Sabrana djela Milana Begovića*, sv. 21, ur. Ivan Meden i Antun Pavešković (Zagreb: Naklada Ljevak; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2004), 225.

182 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

183 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930.

184 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila*, 1. lipnja 1930.

185 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz druge polovice 1900.

uz uvjet da u knjizi bude novih, ranije neobjavljenih radova, računajući da bi izvornost radnje potaknula mnoge da ju kupe.¹⁸⁶ Čedomil je namjeravao objaviti zbirku studija o hrvatskim pripovjedačima i pjesnicima, što bi uz još poneku studiju sačinjavalo obimnu knjigu,¹⁸⁷ ne nudeći pritom za objavu nove radove, što je potvrdio odgovorom Petraviću da može Ostojiću poslati samo već tiskane članke jer nema nijednu novu studiju, a nema ih volje ni pisati.¹⁸⁸ Ostojiću se takav odgovor učinio veoma čudnim,¹⁸⁹ dogovor nije sklopljen i Čedomilovo izdanje nije realizirano.

Književnik Ivan Milićević, koji je objavljivao s Osmanom Nurijem Hadžićem pod zajedničkim književnim pseudonimom Osman-Aziz, ponudio je Ostojiću u nakladu zbirku pripovijesti pod naslovom *S puta i ceste* koja je sadržavala većinom satiru iz bosanskog života. Bio je spreman poslati još neke rukopise,¹⁹⁰ no ništa od tog dvojca nije izdano u Donjoj Tuzli.

Josip Kosor koji je neko vrijeme radio kao pisar okružnog suda u Tuzli, ustupio je Ostojiću prijepise nekih svojih pjesama koje također nisu izdane.¹⁹¹ Ivan Kazimir Ostojić imao je želju objaviti nešto od svog prijatelja Tugomira Alaupovića, no za to mu se nije ukazala prigoda. S druge strane svojim rukopisima salijetali su ga brojni slabo poznati autori, od kojih je neke izuzetno cijenio. Svoja su djela na objavljivanje Ostojiću slali učitelj sarajevske trgovačke škole Ljudevit Dvorniković, svećenik Josip Lovretić, profesor hrvatskog jezika na splitskoj realci Miroslav Alačević, suradnik i urednik *Sarajevskog lista* I. Ivanišević, malo poznati književnik Adalbert Kuzmanović, Ostojićev prijatelj Karlo Spiller, mladi pjesnik Luka Bervaldi Lučić po Petravićevoj preporuci,¹⁹² šibenski kanonik Ivan Vidović, don Marko Vežić koji mu nikada nije oprostio što nije tiskao njegov prijevod s talijanskog *Godišnji priručnik za dušobrižnike*, namijenjen svećenstvu...¹⁹³

Obustava nakladničke djelatnosti

Tijekom svoje nakladničke djelatnosti Ivan Kazimir Ostojić nailazio je na brojne ne-
daće i poteškoće, koje nisu uvijek bile ekonomske ili tehničke naravi. Ostojić u svojim
uspomenama navodi čudne i neumjesne zahtjeve čitalačke publike koji su ga optereći-
vali, kao i razne zamjerke samih autora koje su katkad bile prilično banalne. Neki su

186 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću nastalo krajem 1900. ili početkom 1901.

187 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila*, 1. lipnja 1930.

188 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.27, pismo J. Čuke A. Petraviću od 16. studenog 1900.

189 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo Ivana K. Ostojića A. Petraviću od 26. studenog 1900.

190 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila*, 1. lipnja 1930.

191 Isto.

192 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću vjerojatno s kraja prosinca 1901.

193 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

mu prigovarali da su knjige preskupe, a nisu pristojno i lijepo opremljene. Drugi su mu prigovarali da djela pojedinih književnika uopće nije trebalo ni tiskati, kao što su mu to interno prigovarali brat Nikola i Ante Petravić u vezi s izdanjem Ivana Androvića. Bilo je i onih koji su mu prigovarali regionalni odabir autora odnosno činjenicu da su u njegovoj nakladi bili zastupljeni pretežno Dalmatinci. Brat Antun prigovarao mu je da objavljuje previše pjesama, a premalo proze. Bilo je autora koji su inzistirali da se njihov rukopis odmah tiska, neki su tražili da se u njihov rukopis nipošto ne intervenira, dok su treći zahtijevali od Ostojića neka izmijeni i popravi sve ono što smatra potrebnim. Neki su išli toliko daleko da su predlagali vlastita pravopisna rješenja. Ipak je Ostojić komunikacijskim aspektom posla bio donekle zadovoljan jer je stupio u dopisivanje s brojnim kulturnim i književnim djelatnicima.¹⁹⁴ Uzroke obustave njegove nakladničke djelatnosti u Donjoj Tuzli valja tražiti prije svega u nepovoljnoj ekonomskoj računici.

Ostojić je u pravilu autorima isplaćivao određen honorar, što očigledno nije bila neznatna stavka. Jednom je prilikom Petraviću pisao kako je na naše pjesnike potrošio dosta novca.¹⁹⁵ Uz novčani honorar, Ostojić je autorima obično slao i određen broj primjeraka njihove knjige, a broj poslanih primjeraka, kao i iznos honorara, varirali su od književnika do književnika. Iz primjera pregovora s Antom Tresićem Pavičićem nazire se rizičan model isplate autora neovisan o uspjehu koji će izdanje postići na tržištu.¹⁹⁶ Tresiću je za *Gjule i sumbule* Ostojić bio spreman isplatiti maksimalno 150 f. i poslati mu 100 egzemplara uz tiražu od 1000 knjiga, uvjeravajući preoptimističnog Tresića kako cijena knjiga ne bi smjela prelaziti iznos od 1 f. jer se ne bi našlo kupaca s obzirom na loše književne prilike koje kod nas vladaju.¹⁹⁷ Za putopis *Poleti okolo Biokova* nudio mu je 100 f. i 50 egzemplara knjige.¹⁹⁸ U više navrata Ostojić je napominjao kako mu nije stalo do zarade, već mu je važno održati likvidnost,¹⁹⁹ čega se nije bojao ukoliko se prijatelji zauzmu za njega u smislu reklame i raspačavanja knjiga.²⁰⁰ Ante Petravić, Rikard Katalinić Jeretov i Tugomir Alaupović bili su među vjernijim Ostojićevim pomagačima u prodajnom aspektu nakladničkog posla. Olakšavali su mu svojim književnim poznanstvima, te pomagali naročito u rasprodaji tiskanih knjiga, čime su činili uslugu i samim autorima.²⁰¹ Iz sačuvane korespondencije proizlazi da je Ostojić slao Petraviću primjerke gotovo svih knjiga tiskanih u Donjoj Tuzli, koje je ovaj potom rasprodavao u okviru svojih mogućnosti i slao mu novac, ako bi ga uspio iskamčiti od dužnika, što

194 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930; Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

195 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 15. studenog 1905.

196 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dva nedatirana pisma I. K. Ostojića A. Petraviću nastala krajem 1900. ili početkom 1901.

197 HR-HDA-834, kutija 2, omot 27, pismo I. K. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 19. veljače 1900.

198 HR-HDA-834, kutija 2, omot 27, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Tresiću Pavičiću s kraja 1901. ili početka 1902.

199 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 7. srpnja 1899.

200 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 20. svibnja 1900.

201 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (nastavak)“, *Jadranska vila*, 1. lipnja 1930.

nije uvijek bio lagan posao. Tijekom 1902. godine, u nemogućnosti da se riješi zaliha knjiga, Ostojić je razmišljao o drugačijim modelima prodaje koji su se također oslanjali na Petravićevu susretljivost. Ostojić je pokušao iskoristiti Petravićev boravak u Zagrebu nudeći mu da tamo raspačava knjige za postotak od 75 %, ²⁰² no Petraviću se uloga koju mu je namijenio očito nije previše svidjela. ²⁰³ U jednome trenutku Ostojić se raspitivao kod Petravića bi li se možda koji vlasnik dućana u Starom Gradu prihvatio prodaje knjiga njihova sugrađanina Dinka Politea za naknadu od 30 % prodanog iznosa. ²⁰⁴ Raspačavanje knjiga kojim su književnici iskazivali solidarnost i pomagali jedni druge, nije zaobišlo ni Ivanova mlađeg brata Nikolu Ostojića, koji je zdvajao kad mu je iz Donje Tuzle pristiglo 50 primjeraka Sirovičine pjesmarice jer nije znao kome bi ih na Braču mogao prodati. ²⁰⁵ Koliko je to nelagodan posao, slikovito je opisao Mato Ostojić u pismu Anti Tresiću Pavičiću: *Prodaja knjiga, ajme brate, žalostna je. Ponudi nekome knjigu, okrene glavu, kao da mu hoćeš zabiti u nos sprež.* ²⁰⁶ Evidentno je iz svega ovoga da se tiskanjem i prodajom knjiga nije mogla priskrbiti veća financijska korist, no Ivan K. Ostojić zaista nije bio pohlepan za novcem, što se vidi iz napatka Petraviću neka prodaje knjige po nižim cijenama uz dozvolu da ih siromašnijim đacima po potrebi i poklanja. ²⁰⁷ Kad mu je Petravić na kraju posla polagao račune i slao novac, Ostojić mu je poručio da za prodane primjerke svojih *Pjesama*, ne mora poslati ništa, kad se već toliko za nj zauzeo. ²⁰⁸

Već sredinom 1900. naslućivalo se kako Ostojićev fleksibilan pristup neće postići najsigurnije ekonomske učinke. Nakon prvih objavljenih knjiga Ivan K. Ostojić žalio se Petraviću da prodaja ne ide nikako jer publika radije troši na druge besposlice negoli na knjige. ²⁰⁹ Nitko mu još ni novčića nije isporučio za otposlane egzemplare, ²¹⁰ na što ga je Petravić savjetovao kako treba jeftinije tiskati i jeftinije prodavati. ²¹¹ Slaba prodaja u prvim mjesecima ipak nije obeshrabrila Ostojića. Dapače, nastavio je s tiskanjem knjiga uz preveliku susretljivost prema autorima i neracionalno ulaganje novčanih sredstava, zbog čega su Petravić i Nikola Ostojić predviđali da će se brzo istrošiti. ²¹² Petravić se osobno prilikom posjeta Donjoj Tuzli uvjerio kako su uvjeti za tiskanje knjiga tamo još uvijek nepovoljni, da Ostojić previše troši na tiskanje i honorare te nailazi na razne

202 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1902.

203 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 20. ožujka ili 20. lipnja 1902.

204 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću nastalo vjerojatno 1902.

205 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 9. ožujka 1901.

206 HR-HDA-834, kutija 2, omot 16, pismo M. Ostojića A. Tresiću Pavičiću od 11. srpnja 1902.

207 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1900.

208 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1902. nečitljivog datuma

209 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću iz 1900.

210 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 15. lipnja 1900.

211 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 14. kolovoza 1900.

212 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 18. studenog 1901.

druge poteškoće.²¹³ Stoga su ga on i brat Nikola nastojali odvratiti od *ćoravog posla*,²¹⁴ na što se Ivan ponekad znao i naljutiti.²¹⁵ S obzirom na to da je prodaja knjiga konstantno išla slabo, krajem ožujka 1902. Ivan K. Ostojić priopćio je Petraviću da će se okaniti tiskanja knjiga, ali će prije toga tiskati ono što ima u zalihama i što je autorima obećao.²¹⁶ U svibnju 1902. njegovo razočarenje postalo je još veće, no i dalje je u pripremi bila Kranjčevićeva zbirka.²¹⁷ Krajem 1902. godine obznanio je Petraviću odluku da svojom nakladom neće tiskati više ništa, ali da će rado jamčiti za njega ukoliko želi u tuzlanskoj tiskari objelodaniti studiju o Carducciju, po istome principu po kojemu će Ilijić u Donjoj Tuzli o svom trošku tiskati dopjevanu *Lopudsku siroticu*.²¹⁸ Otprilike u to vrijeme umro je Jozef Schnürmacher, jedan od dvojice ključnih partnera po kojima je tiskara komanditnog društva iz Donje Tuzle tih godina nosila ime. Malo nakon njegove smrti iz firme je istupio i Nikola Pissenberger.²¹⁹ Tiskara osrednjeg kapaciteta koja je za vrijeme Ostojićeva poduhvata doživjela vrhunac, prešla u novu zgradu²²⁰ i dobila dobro opremljenu knjižaru,²²¹ nastavila je djelovati pod imenom *Štamparija Schnürmachera nasljednika (udovice Julije)*. Pod imenom J. Schnürmachera izdala je 1903. *Lopudsku siroticu* i Milakovićevu antologiju *Naša pjesma*. No druga Milakovićeva antologija, koju je također financirao I. K. Ostojić, objavljena je u Sarajevu, a ne u Donjoj Tuzli, što znači da je Ostojić tada već u potpunosti raskrstio s tuzlanskom tiskarom nakon što je tijekom 1903. s njom još surađivao, barem po pitanju jamstva za Ilijićevu *Lopudsku siroticu* te u ulozi financijera prve Milakovićeve antologije koja je ondje tiskana. Tiskara je radila sve do kraja Prvog svjetskog rata, objavljujući vrlo skromno, dok ju nije otkupio tuzlanski izdavač Liske i spojio sa svojom tiskarom.²²²

Iako je bio već raskrstio s nakladničkim poslom, Ostojić je, riječima Ante Petravića, htio do kraja ostati idealističnim poštenjakom i svoje obećanje spram publike izvršiti, makar ga ona nije ničime zadužila na ispunjenje obećanja.²²³ Zato je o svom trošku objavio već spominjane dvije antologije pod naslovom *Naša pjesma* (1903. i 1905.) koje je priredio Milaković, na što je potrošio poprilično novca. Po objavljivanju druge antologije bio je nezadovoljan, komentirajući Petraviću kako kod nas sve ide naopako, na

213 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

214 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 28. srpnja 1901.

215 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću nastalo 20. ožujka ili 20. lipnja 1902.

216 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 29. ožujka 1902.

217 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, dopisnica N. Ostojića A. Petraviću od 8. svibnja 1902.

218 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica Ivana K. Ostojića A. Petraviću od 21. prosinca 1902.

219 Đorđe Pejanović, *Štamparije u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Svjetlost, 1952), 35.

220 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću nastalo krajem 1900. ili početkom 1901.

221 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, nedatirano pismo I. K. Ostojića A. Petraviću nastalo vjerojatno prije 1901.

222 Đorđe Pejanović, *Štamparije u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Svjetlost, 1952), 35.

223 „Književno pismo Ivanu K. Ostojiću“, *Narodni list*, 22. siječnja 1906.

književnom i političkom planu, a *riba smrdi od glave*, odnosno od Zagreba.²²⁴ Ostojić se godinama po izlasku iz nakladničkog posla nastojao riješiti zalihe svojim troškom izdanih knjiga. Sakupljao je sve primjerke zaostale kod prijatelja i knjižara kako bi utvrdio čime raspolaže.²²⁵ Zalihe se nije uspijevao riješiti godinama, s obzirom na to da je tijekom 1906. opetovano objavljivao književne oglase u sarajevskom listu *Hrvatski dnevnik* oglašavajući svoje prepoznatljive knjige maloga formata po znatno sniženoj cijeni. Iskoristio je priliku, pa je zajedno s knjigama izdanima u Donjoj Tuzli oglašavao i djela brata Mate objavljena ranije, kao i svoje prve zbirke *Poletarke* i *Primitiae*.²²⁶ Uspio je naposljetku cijelu zalihu knjiga, posredovanjem Rikarda Katalinića Jeretova, uz povoljne uvjete prodati *Hrvatskoj knjižari* u Zadru²²⁷ koja ih je kasnije otpremila u Ameriku gdje su raspacavane među hrvatskom iseljeničkom zajednicom.²²⁸ Ivan se u Donjoj Tuzli zadržao do 1907. kada je umro šef njegove odvjetničke kancelarije dr. Roth. S obzirom na to da zbog nedostatne kvalifikacije nije mogao samostalno otvoriti kancelariju, smjestio se privremeno kod brata Nikole u Sarajevu pripremajući se za ispit.²²⁹ Kasnije se bavio odvjetničkim poslom u Prijedoru, gdje je živio do smrti u uvjerenju da *ne nailazi na neko priznanje koje bi mu ipak, ako sam sebe ne vara, moglo pripadati*.²³⁰

Zaključak

Iako u novijim pregledima povijesti hrvatske književnosti gotovo u potpunosti prešućen, kao i njegova braća, Ivan Kazimir Ostojić u prvim je godinama 20. stoljeća svojim nakladničkim poduhvatom u Donjoj Tuzli odigrao upečatljivu književnopovijesnu ulogu. Kao mladi pravaš i književni poletarac zanesen talijanskim lirikom Stecchettijem svojom je prvenačkom zbirkom još sredinom 1880-ih godina ustajao protiv onoga čemu se hrvatska moderna kao pokret usprotivila tek na prijelazu stoljeća. Desetljeće i pol kasnije Ivan Kazimir Ostojić skrenuo je pozornost na sebe aktiviranjem u komanditnom društvu N. Pissenbergera i J. Schnürmachera u Donjoj Tuzli gdje je na svoju inicijativu i o svom trošku pokrenuo tiskanje knjiga hrvatskih književnika koji su općenito teško pronalazili nakladnike za svoje rukopise. Ostojić je tiskao djela brojnih književnika, od kojih su mnogi bili u prijateljstvu s njime ili s njegovom braćom, pa se iz sačuvanih korespondencija i objavljenih uspomena može dobiti potpuniji uvid u okolnosti i detalje tiskanja pojedinih djela, čak i onih o kojima se već dosta pisalo u

224 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica I. K. Ostojića A. Petraviću od 31. ožujka 1906.

225 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, pismo I. K. Ostojića A. Petraviću od 25. lipnja 1904.

226 „Književni oglas“, *Hrvatski dnevnik* (Sarajevo), 2. i 12. travnja 1906.

227 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

228 Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene“, *Jadranska vila*, 1. svibnja 1930; Ivan Kazimir Ostojić, „Neke književne uspomene (svršetak)“, *Jadranska vila*, 1. srpnja 1930.

229 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.97, pismo N. Ostojića A. Petraviću od 26. rujna 1907.

230 SVKST, Arhiv Petravić, M 679/2.1.95, dopisnica I. K. Ostojića A. Petraviću od 10. listopada 1934.

znanstvenim krugovima. U razdoblju od 1900. do 1902. u Donjoj Tuzli objavljeno je dvadesetak djela hrvatskih književnika među kojima su zastupljeni priznati velika- ni poput Ante Tresića Pavičića i Silvija Strahimira Kranjčevića, ali i anonimci poput Alberta Webera i Dinka Sirovice koji u književnosti nisu ostavili dubljega traga. Hi- storiografskoj javnosti i danas su zanimljivi *Izabrani članci* novinara Dinka Politea objavljeni Ostojićevim zalaganjem, s obzirom na to da predstavljaju vrijedan tekst za proučavanje hrvatskih političkih i kulturnih prilika druge polovice 19. stoljeća, makar je objavljen tek dio onoga što je bilo planirano. Književni fenomen *per se* predstavljaju pjesnička braća Ostojići: Ivan Kazimir, Mato i Nikola čiji su neki radovi također svjetlo dana ugledali u Donjoj Tuzli. Braća su bila oštro kritizirana u glasilima mladih mo- dernista. Pokazatelj je to da nakladnička djelatnost Ivana K. Ostojića kao pojava nije mogla umaći duhu vremena u kojemu se odvijala, pa je bila opterećena tzv. sukobom starih i mladih odnosno njihovim generacijskim i teorijskim sučeljavanjima. Na koncu je Ostojićevu poduhvatu ipak presudila financijska neodrživost koja se naslućivala od prvoga dana. Unatoč tomu, Ivan Kazimir Ostojić nije kalkulirao u svojim plemenitim namjerama, makar nikada za to nije primjereno nagrađen što je kasnije osjećao kao nanesenu mu nepravdu.

Prilog

Ivan Kazimir Ostojić u svojim uspomenama navodi da je u Donjoj Tuzli objavio oko trideset knjiga u svojoj nakladi. Ovim istraživanjem utvrđen je znatno manji broj – 20 knjiga – koje su bez dvojbe tiskane u Donjoj Tuzli zaslugom Ivana K. Ostojića, ra- čunajući i *Lopudsku siroticu* koja je tiskana troškom autora Stjepka Ilijića. Uz to ne treba zaboraviti da postoji mogućnost da je zbirka *Ugarci* Mate Ostojića objavljena u Tuzli, iako je izglednije da je to bilo u Splitu. Dakako da postoji mogućnost da su neke tiskane knjige zaista pale u zaborav i nisu obuhvaćene ovim istraživanjem, samim tim ni popisane u tablici. Ipak, tako nešto malo je vjerojatno, s obzirom da su u svrhu što preciznije i točnije analize teme korišteni različiti istraživački pristupi: pregledavanje obimne korespondencije iz većeg broja različitih arhivskih fondova, temeljito iščitava- nje objavljenih uspomena, pregledavanje kritičkih prikaza izdanih knjiga po književ- nim časopisima, pregledavanje knjižničnih kataloga, etc.

KNJIGE IZDANE U TISKARI N. PISSEBERGERA I J. SCHNŪRMACHERA KOMANDITNOG DRUŠTVA U DONJOJ TUZLI SREDSTVIMA I POSREDOVANJEM IVANA KAZIMIRA OSTOJIĆA (djela nisu poredana kronološkim slijedom izlaženja)		
1900.	Ante Petravić	Pjesme
1900.	Nikola Ostojić	Čuvstva i poleti
1900.	Ivan Kazimir Ostojić	Suze i osmijesi
1900.	Ante Tresić Pavičić	Gjuli i sumbuli
1900.	Stjepko Ilijić	Pjesme u stihu i prozi
1900.	Josip Milaković	Staze i putevi
1901.	Dinko Sirovica	Nove pjesme
1901.	Ivan Krnic	Ljubavna priča
1901.	Marin Sabić	Trenutci
1901.	Dragutin Franić	S gjacima: kroz Bosnu - Hercegovinu, Crnu Goru, Dalmaciju, Jadransko more, Istru (Trst, Mletke, Rijeku) i Hrvatsku
1901.	Dinko Politeo	Izabrani članci, Predgovor, I. dio
1901.	Dinko Politeo	Izabrani članci, I. dio: Životopisne crtice, I. svezak
1901.	Dinko Politeo	Izabrani članci, I. dio: Životopisne crtice, II. svezak
1902.	Ivan Andrović	Studije o Božanstvenoj komediji, I. dio
1902.	Ante Tresić Pavičić	Poleti oko Biokova
1902.	Richard B. Cheridan (preveo Mato Ostojić)	Pizar: tragedija u pet činova
1902.	Alberto Weber	Ispod pučine svjetla
1902.	Silvije Strahimir Kranjčević	Trzaji
1903.	fragmenat Petra Preradovića (dopjevao Stjepko Ilijić)	Lopudska sirotica*
1903.	priređio Josip Milaković	Naša pjesma: antologija hrvatskoj mladeži, svezak I.**
1905.	priređio Josip Milaković	Naša pjesma: antologija hrvatskog i srpskog pjesništva, II. knjiga***
* Ova knjiga tiskana je o trošku autora Stjepka Ilijića. U vrijeme njezinog objavljivanja tiskara je već nosila samo ime pokojnog J. Schnürmachera, jer se Pissenberger bio povukao, a Schnürmacherovi nasljednici upravljali su tiskarom.		
** U vrijeme tiskanja ove knjige tiskara je također nosila Schnürmacherovo ime. Knjiga je tiskana o trošku Ivana K. Ostojića iako se već bio povukao iz nakladničkog posla.		
*** Sudeći po podacima otisnutima na prvim stranicama knjige, ovo je jedina knjiga s popisa koja nije objavljena u Donjoj Tuzli nego u Sarajevu u <i>Knjigotiskari Voglera i drugova</i> troškom Ivana K. Ostojića.		
**** U ovom popisu nije navedena pjesnička zbirka <i>Ugarc</i> Mate Ostojića, iako Ivan K. Ostojić u književnim uspomenu píše da je u Donjoj Tuzli objavio pjesničke zbirke svoje braće Nikole i Mate. <i>Ugarc</i> su vjerojatno tiskani 1900. godine u Splitu brzotiskom <i>Narodne tiskare</i> kako píše sarajevska <i>Nada</i> 15. 10. 1900. u kraćem osvrtu na zbirku.		

SUMMARY

Ivan Kazimir Ostojić's publishing enterprise in Donja Tuzla at the beginning of the 20th century

The four poet-brothers Ostojić from Povalje on the island of Brač are an unusual phenomenon in the history of Croatian literature, but were thus far marginalized in literary-historical reviews and historiographical research. The focus of this research is Ivan Kazimir Ostojić and a striking publishing activity that he altruistically undertook in Donja Tuzla at the beginning of the 20th century. As a lawyer of poetic inclinations, Ostojić became active in the limited partnership of N. Pissenberger and J. Schnürmacher, where, on his initiative and at his own expense, he started printing books by Croatian authors who had a hard time finding publishers for their manuscripts. Thus he printed the works of many authors, many of whom were friends with him or his brothers, such as Ante Tresić Pavičić and Ante Petravić. Analyzing the published memoirs of the Ostojić brothers, the extensive correspondence preserved mainly in personal archival funds of Ante Petravić and Ante Tresić Pavičić and numerous other sources, the paper reconstructs the circumstances and details of printing certain literary works as part of Ostojić's publishing endeavor. These works also include those written by the Ostojić brothers, so the paper reconstructs the collective biography of the brothers. The paper brings forth unknown details about well-known authors and works, such as Kranjčević and his *Trzaj*. In addition to well-known names from the history of Croatian literature, Ivan Kazimir Ostojić published the manuscripts of anonymous authors. Given that they represent valuable texts for studying Croatian political and cultural history of the second half of the 19th century, historiography today may be particularly interested in the work *Izabrani članci* by Dinko Politeo. The paper reconstructs the list of titles that were published in Donja Tuzla thanks to Ivan Kazimir Ostojić from the inception of the publishing endeavor until its closing due to financial unsustainability. Ostojić's endeavor reveals the complexity of relations on the Croatian literary scene and the variety of problems encountered by authors and publishers in publishing books at the beginning of the 20th century.

Keywords: Ivan Kazimir Ostojić, publishing, Tuzla, Ante Petravić, Ante Tresić Pavičić, Dinko Politeo, Silvije Strahimir Kranjčević